

Självständigt arbete i krigsvetenskap, 15 hp

<i>Författare</i> Örlogskapten Antoon Hertogs		<i>Program</i> HSU 11
<i>Handledare</i> Professor Lars Ericson Wolke samt Fil.dr. Jerker Widén		
	<i>Beteckning</i>	Antalet ord: 16 560
<p><u>Marindiplomati ur ett småstatsperspektiv, det svenska sjöförsvarets stöd till diplomatin under åren 1945-1950.</u></p> <p>Rådande teoribildningar inom det marindiplomatiska området är skrivna utifrån ett stormaktsperspektiv, där staternas storlek på flotta samt ambitionsnivå med den marina diplomatin skiljer sig åt i jämförelse mot en småstat och dess perspektiv.</p> <p>Med utgångspunkt i Edward Luttwaks marindiplomatiska teori kommer jag att anlägga ett svenskt perspektiv på det subtila förhållningssätt på den marina diplomatin som är rimlig i förhållande till vårt lands storlek på flotta samt de ambitionsnivåer som är rimliga för en småstat. En småstats teori, kommer att beskrivas och prövas mot det svenska sjöförsvarets förhavanden under åren 1945-1950. Denna teori, småstaters stödjande inducering kategoriseras i stöd till humanitära insatser, stöd till civil sjöfart och handel samt till örlogsbesök.</p> <p>Analysen visar att de handlingar som sjöförsvaret genomförde under denna tidsperiod finner en överrensstämmelse i de nya kategorierna av induceringsteorin.</p> <p>Nyckelord: marindiplomati, småstats perspektiv, humanitära insatser, stöd till sjöfart och handel, örlogsbesök.</p>		

Naval Diplomacy from a Small State Perspective: the Contribution to Diplomacy by the Swedish Navy 1945-1950.

The prevailing theories of Naval diplomacy are written from a great powers' perspective. There is a discrepancy between how great powers exercise naval diplomacy and how small states do so due to the sizes of their naval fleets and their ambition to carry out the actual diplomacy.

Using Edward Luttwak's theories on naval diplomacy, I will adopt a Swedish perspective on the subtle attitude of naval diplomacy that could be reasonable for a small state. A small state theory will be described and the Swedish Navy's role in the years 1945-1950 will be examined.

This small state theory will be subdivided into three categories: support of humanitarian efforts, support of civilian shipping and foreign trade and finally naval visits.

Key words: Naval diplomacy, small state perspective, humanitarian efforts, support to shipping and trade, naval visits.

1. INLEDNING.....	4
1.1 BAKGRUND.....	4
1.2 PROBLEMFÖRMULERING.....	5
1.3 SYFTE OCH FORSKNINGSFRÅGOR.....	6
1.4 AVGRÄNSNINGAR.....	6
1.5 MATERIAL OCH KÄLLKRITIK.....	7
1.6 TIDIGARE FORSKNING.....	8
1.7 METOD OCH TEORI.....	10
1.8 DISPOSITION.....	11
2 MARINDIPLOMATISK TEORI UR ETT SVENSKT SMÅSTATLIGT PERSPEKTIV	12
2.1 INLEDNING SAMT DEFINITIONER PÅ MARINDIPLOMATI.....	12
2.2 MARINDIPLOMATI UR ETT SVENSKT SMÅSTATLIGT PERSPEKTIV	14
2.2.1 <i>Induceringsteorin en inledning</i>	15
2.2.2 <i>Latent marin inducering, avskräckande- eller stödjande</i>	18
2.2.3 <i>Dynamisk marin inducering, stödjande eller tvingande (auktoritativ eller avskräckande)</i>	22
2.3 SMÅSTATEN SVERIGES SUBTILA MARINA DIPLOMATI	26
3 SMÅSTATERS STÖDJANDE INDUCERING	28
3.1 STÖD TILL HUMANITÄRA INSATSER.....	28
3.2 STÖD TILL CIVIL SJÖFART OCH HANDEL	29
3.3 ÖRLOGSBESÖK.....	30
4. ANALYS AV EMPIRIN.....	32
4.1 INLEDNING - SÄKERHETSPOLITISK EXPOSÉ AV VÅRT NÄROMRÅDE 1945-1950.....	32
4.2 STÖD TILL HUMANITÄRA INSATSER.....	35
4.3 STÖD TILL CIVIL SJÖFART OCH HANDEL	38
4.4 ÖRLOGSBESÖK.....	42
4.5 SAMMANFATTNING AV EMPIRIN OCH ANALYSENS RESULTAT	43
5. DISKUSSION SAMT AVSLUTNING	44
5.1 PROBLEMFÖRMULERINGEN SAMT FORSKNINGSFRÅGORNA.....	44
5.2 SVENSK MARINDIPLOMATI - EN SMÅSTATS STÖDJANDE INDUCERING.....	48
5.3 FRAMTIDA FORSKNING	49
KÄLL OCH LITTERATURFÖRTECKNING.....	51

“I hate your pen-and-ink men; a fleet of British ships of war are the best negotiators in Europe”.

Admiral Lord Nelson¹

1. Inledning

1.1 Bakgrund

Marindiplomati är ingalunda en ny företeelse för den marina sjöfartsnationen Sverige. Redan under den tid då regalskeppet Vasa byggdes kan man med hennes konstruktion och utsmyckning finna tecken som går att koppla till marindiplomati. Förutom de rent skeppstekniska egenskaperna som skeppet försågs med vittnar den rikliga konstnärliga utsmyckningen om att man ville imponera på omvärlden. På så sätt visade man Sveriges auktoritet, visdom och skicklighet, vilket därmed gav innebörd till Sveriges mäktighet gällande både politiska och militära resurser. Man ville även uppnå en form av avskräckning genom att både håna och skrämma fienden. Allt detta som ett led i den då förda säkerhetspolitiken.²

Sveriges nutida säkerhetspolitik har sin grund i försvars- och utrikespolitiken. Dessa bidrar i varierande grad till utformandet och sedan genomförandet av de mål och syften som statsmakten satt inom det säkerhetspolitiska området. Sverige är ett land med långa gränser som mynnar ut i det fria havet och har då sedan en längre tid tillbaka insett behovet av att hålla sig med en sjöstyrka som en komponent för rikets försvar. En sjöstyrkas bidrag i form av marindiplomati kan utföras på ett flertal olika sätt beroende till stor del på vilket syfte som ligger till grund för den diplomatiska insatsen och olika politiska drivkrafter, nationella som internationella. Den marindiplomatiska insatsen kan till exempel vara att visa marin närvaro vid övningar eller i olika operationsområden, visa ett land stöd under speciella omständigheter, vara av avskräckande karaktär, integrerande karaktär, aggressiv karaktär samt genomförandet av en blockad etc. Den

¹ Mahan A, (1899), *The Life of Nelson*, London, Samson Low Marston & Co. Ltd, s. 463.

² Vasamuseet, hämtad 2011-02-08 kl 11.40, <http://www.vasamuseet.se/>.

rådande säkerhetspolitiska situationen avgör vilket av de marindiplomatiska åtgärderna man kan tänka sig att utnyttja.

Det säkerhetspolitiska läget efter andra världskrigets slut fram till 1950 var för Sveriges del osäkert. Alla länder runt omkring Sverige hade varit involverade i kriget i varierande omfattning. Sverige hade klarat sig undan regelrätta krigshandlingar. De omgivande staterna såg inte längre ut som de gjorde innan kriget. Relationerna mellan stormakterna i öst och väst börjar under denna period att frosta till. Det kalla kriget var i antågande.

Om småstaten Sverige bedrev marindiplomati under detta högst osäkra säkerhetspolitiska läge mellan åren 1945-1950, på vilket sätt genomfördes då denna och hur pass väl passar det svenska agerandet in i den befintliga teoribildningen på området?

1.2 Problemformulering

Det marindiplomatiska området är, liksom många andra forskningsområden, beskrivet och definierat med hjälp av olika teorier. De teoribildningar som finns är emellertid till stor del skrivna för stater utifrån ett stormaktsperspektiv. Den ambitionsnivå dessa makter har med det marina inslaget i diplomatin samt storleken på dess örlogsflotta skiljer sig åt mot småstater, såsom 1900-talets Sverige. Detta medför att det inom de olika teorierna finns beskrivet förfaringssätt på marindiplomati som vi ur ett svenskt småstatligt perspektiv inte kommer att bedriva av bl.a. storleks- och ambitionsskäl. Den svenska marina diplomatin som bedrivits genom åren är kanske rimlig i förhållande till Sveriges storlek på flotta samt med de ambitionsnivåer som är rimliga för den småstat som Sverige är.

Kan man inom ramen för de rådande teoribildningarna beskriva den mer subtila form av marindiplomati som småstaten Sverige bedrivit mellan åren 1945-1950? Är den marina diplomatin en reflektion av rådande teoribildning? Eller är det en utveckling av densamma? Eller är det rent av nydanande inom det marindiplomatiska teoriområdet?

1.3 Syfte och forskningsfrågor

Syftet med denna studie är att diskutera den marina diplomatin ur ett småstatsperspektiv och belysa de kopplingarna eller bristen på kopplingar till rådande teoribildningar som finns. Vidare är syftet att utveckla en marindiplomatisk teori för en småstat, som ett tillägg till en befintlig teoribildning. Detta kommer jag att göra genom fallstudier av det svenska sjöförsvarets insatser och stöd mellan åren 1945-1950, där jag kategoriserar och analyserar dess subtila marindiplomatiska förehavanden.

För att bringa klarhet i problemformuleringen ovan skall jag besvara följande forskningsfrågor:

- I vilken utsträckning är den rådande teoribildningen inom marindiplomati applicerbar på en småstat? Hur kan dessa teorier utvecklas för att inkludera de marindiplomatiska handlingar som är typiska för en småstat såsom Sverige?
- Hur och i vilken utsträckning använde sig Sverige av det marindiplomatiska instrumentet under perioden 1945-1950?

1.4 Avgränsningar

Forskningen kommer att begränsas till att omfatta en tidsepok från 1945 till 1950 samt till de svenska förehavandena inom det marindiplomatiska området. Detta för att arbeta med en kontrollerbar mängd källmaterial från en intressant tidsperiod, precis då andra världskriget tagit slut med de nya statsbildningarna/ockupationerna som uppstått vid krigets slut. Forskningen kommer vidare att begränsas till att omfatta de svenska sjöstridskrafterna samt deras förehavanden inom det diplomatiska området.

Jag avser vidare i mitt avsnitt rörandes de olika marindiplomatiska teoribildningarna inte att beröra marindiplomati kopplat till kärnvapen och dess avskräckande syfte. Det är i sig ett intressant område inom diplomatin men jag uppfattar att det dock forskats inom detta område i en relativt stor omfattning.

I studien kommer utförandedelen av marina diplomatin att beröras och den bakomliggande tanken om varför och hur den bedrevs hänskjuts till vidare forskning. Detta för att uppsatsens

omfång ej kommer att medge denna mer djuplodande forskning av den politiska dimensionen utav marindiplomati och gränssnittet mellan den politiska och militära sfären.

Vid mitt sökande efter tidigare forskning inom ämnet kommer jag av tidsskäl utesluta manuella sökningar i Kungliga Krigsvetenskapsakademiens Handlingar och Tidskriftsamlingar. Från och med 1989 finns samlingarnas innehållsförteckning digitaliserade vilket möjliggjort tidseffektivare sökningar bland dessa publikationer.

1.5 Material och källkritik

Det nyttjade materialet till uppsatsen utgörs av en rad olika källor i form av historiska böcker, facklitteratur, militära rapporter, dokument samt webbsidor. Då det empiriska materialet härrör från 1945-1950, har min ambition varit att leta efter samtida eller närtids källor i den mån sådana finns att tillgå. En mängd marinlitteratur som får klassas som andra handskällor har studerats. Uppgifter som jag funnit i dessa och som senare använts i den empiriska analysen har i möjligaste mån bekräftats via 1:a handskällor på krigsarkivet, där sådana källor funnits att tillgå. Kritiska granskningar av källmaterialet har gjorts enligt följande kriterier: äkthet -, samtid -, tid - eller närhet -, beroende -, tendens - samt kontextkriteriet.³

Nedan följer korta resonemang kring arbetet med några av källorna angivna ovan.

De historiska böckerna, olika fartygsbeskrivningar etc. är till del skrivna av personer som för den aktuella tidsperioden, 1945-1950, ej är samtida. Jag har dock bedömt att risken för efterrationaliseringar med mera inte är särskilt stor då syftet med de historiska beskrivandena är att vara av informativ samt samtidsbeskrivande karaktär.

De militära rapporterna och dokument som studerats på krigsarkivet har i sig en grund i ett material som torde, av den dåtida författaren, ha varit utsatt för en källkritisk granskning. Rapporter som härrör från de olika attachéerna faller starkt under beroendekriteriet. Detta för att uppgifter som återges har hämtats från andra källor såväl från samtal med personer i ledande befattningar samt såväl från informella samtal med inte alltid namngivna personer,

³ Hallenberg J, Ring S, Rydén B, Åselius G, (2008), ”Om konsten att tänka, granska och skriva på ett vetenskapligt sätt, En introduktion i metodlära”, Stockholm, Försvarshögskolan, s. 41 ff.

tidningsartiklar m.m. Dessa rapporter och dokument är till stor del bearbetade sekundärkällor. Dessa har dock bidragit till forskningen genom att de givit mig en samtida förnimmelse på det rådande läget samt en del omkringliggande faktorer som indirekt är med och bidrar och påverkar det i rapporten upptagna ämnesområdet.

Slutligen har de webbsidor samt material från dessa tagits från databaser på Anna Lindh biblioteket, som jag sätter som kvalitetsgarant för själva webbplatserna. Jag har själv granskat innehållet från dessa sidor enligt kriterierna ovan och därefter bedömt innehållets användbarhet.

1.6 Tidigare forskning

I arbetet med att finna material för studien kan jag konstatera att det inte framkommit någon bearbetning som omfattar det rubricerade ämnesområdet.

Jag har dock funnit material som tangerar ämnesområdet och som diskuterar marindiplomati i form av kanonbåtsdiplomati och som spänner över andra tidsperioder men med andra angreppsformer.

Rainer Thor har genomfört en enskild utredning författad på MHS och som rubriceras ”Kanonbåtsdiplomati eller skyddande av svenska liv? Den svenska Ålandsexpeditionen”. I denna beskriver författaren hur en flottexpedition 1918 angör Åland och genomför en humanitär insats till skydd för svenska liv samtidigt som man markerar ett svenskt intresse av öarna. Finland anklagar Sverige i och med detta för att intervensera öarna. Thor gör en historisk beskrivning över hela Ålandsfrågan före, under och efter perioden. Titeln till trots görs inga beskrivningar av själva kanonbåtsdiplomatin, som endast återfinns i rubriksättningen. För den insatta läsaren i marindiplomati måste det dock framstå att det svenska marina uppträdet faller inom ramen på kanonbåtsdiplomati, trots att det inte uttryckligen är beskrivet.⁴

Christer Hägg diskuterar i ”Kanonbåtsdiplomati- ett begränsat utnyttjande av sjömak” betydelsen av kanonbåtsdiplomatin som påtryckningsmedel med bl.a. underförstådda hot i det

⁴ Thor R, (1996), ”Kanonbåtsdiplomati eller skyddande av svenska liv? – Den svenska Ålandsexpeditionen”, Stockholm, MHS.

internationella maktspelet och hur ett syftande, befrämjande och utnyttjande av sjömakten kan få till en förändring av en annan stats politik i en gynnsammare riktning. Kanonbåtsdiplomatin är, skriver författaren, ett komplement till diplomati och är ett alternativ till krig. Kanonbåtsdiplomati och Sverige diskuteras endast i förbifarten och då med U137's grundstötning i Karlskrona 1981, där den sovjetiska fartygsansamlingen strax utanför territorialgränsen exemplifierar Sovjets utövande av sjömakt. Författaren beskriver sedan ett stort antal marina händelser utifrån tidsperioden 1986-1987.⁵

I "Reflektioner kring den svenska kanonbåtsdiplomatin historia under 1900-talet" tar Gunnar Åselius med ett historiskt perspektiv sig an hur Sverige bedrivit kanonbåtsdiplomati från 1600-talet fram till 1900-talet med tyngdpunkt från 1900-talets början fram till 1930-talet. Han beskriver bl.a. flottans användbarhet som signalmedel och att intentionerna inte är det viktiga, utan hur själva flottdemonstrationen uppfattas av omvärlden. Ålands expeditionen omnämns som den mest präglade kanonbåtsdiplomatin som den svenska flottan genomfört under 1900-talet. Efter andra världskrigets slut ersattes imperialism samt nationalism av mer liberala ideal vilket fick till följd att tanken på att visa upp örlogsfartyg för att vinna internationell prestige eller trygga tillträde till transoceana exportmarknader framstod som förlegade. Vidare diskuterar Åselius hur den strukturella förändringen av flottans utseende samt sammansättning påverkat förmågan till kanonbåtsdiplomati.⁶

Med artiklarna "Sjöstridskrafternas politiska roll" diskuterar Björn Elfgrén principerna för sjöstridskrafternas användande i fred och på låga konfliktnivåer. Dessa exemplifieras med händelser från tiden 1940-1974. Författaren gör även en beskrivning av användbarheten av armé och flygstyrkor som påtryckningsmedel för att därefter kunna jämföra och värdera dessa mot en flottstyrkas användbarhet på det diplomatiska området. Författaren beskriver också olika fartygstypers användbarhet avseende storlek, bestyckning m.m. Studien avslutas med att beskriva

⁵ Hägg C, (1988), "Kanonbåtsdiplomati - ett begränsat utnyttjande av sjömakt", i *Tidskrift i Sjöväsendet*, 151 årgången, 1 häftet, 1988, s. 23-43.

⁶ Åselius G, (1998), "Reflektioner kring den svenska kanonbåtsdiplomatin historia under 1900-talet", i *Tidskrift i Sjöväsendet*, 161 årgången, 4 häftet, 1998, s. 292-299.

olika tänkbara politiska användningsområden för sjöstridskrafterna som påtryckningsmedel inom det diplomatiska området.⁷

1.7 Metod och teori

Jag kommer i mitt sökande efter material till forskningen använda mig av både kvalitativa och kvantitativa innehållsanalyser av olika texter.

Den kvalitativa metoden passar uppsatsen därför att jag har ett förståelseinriktat syfte med undersökningsobjektet. Det är innebörden i texterna eller arkivmaterialet som uttolkas och detta leder till en djupare förståelse för dess innehåll och dess kontext.⁸ En svaghet i att använda metoden är att den rätta innebörden i det som analyserats helt bygger på den tolkning av materialet som gjorts.⁹ Innehållsanalys är också en teknik som innebär att man kvantifierar någonting i texter utifrån ett specifikt forskningssyfte.¹⁰ Att hitta det väsentliga i en beskrivning, som skapar en överblick över ett större material och tekniken ger underlag för jämförelser mellan olika texter. Denna metod lämpar sig då innebörden i det historiska arkivmaterialets textmassa studeras närmare för att utröna om och hur det svenska sjöförsvaret bidrog till den marina diplomatin 1945-1950. Tekniken är vidare lämplig när man letar efter mönster i stora textmaterial.

Den kvantitativa metoden har främst använts vid analysen av digitaliserade dokument. Med de digitala sökningarna har förekomsten och omfattning av vissa ord i en textmassa mätts för att tidigt kunna bilda en uppfattning om textens användbarhet. Vidare anläggs ett induktivt arbetssätt. Detta genom att analysera en rådande teoribildning inom ämnesområdet och sedan utifrån denna skapa en ny förgrening inom denna teori som inte tidigare beskrivits. Denna prövas sedan mot ett historiskt empiriskt material. En nackdel med denna form är att arbetet inte

⁷ Elfgrén B, (1974), "Sjöstridskrafternas politiska roll", i *Tidskrift i Sjöväsendet*, 137 årgången, 5 och 6 häftet, 1974, s. 248-257(5) samt s. 283-294(6).

⁸ "Om konsten att tänka, granska och skriva på ett vetenskapligt sätt, En introduktion i metodlära", sid. 12 ff.

⁹ Holme I, Solvang B, (1997), *Forskningsmetodik, om kvalitativa och kvantitativa metoder*, Lund, Studentlitteratur, sid. 141f.

¹⁰ Hallenberg J, Ring S, Rydén B, Åselius G, (2008), s. 15.

kommer att ske helt förutsättningslöst, då egna idéer och föreställningar kan komma att påverka den teori som produceras.¹¹

Det teoretiska angreppssättet för studien utgår från en befintlig teoribildning. Ur denna diskuteras och beskrivs den marina diplomatin ur ett svenskt småstatligt perspektiv. Den svenska subtila formen av marindiplomati kommer att prövas mot den rådande teoribildningen och vidareutvecklas utifrån detta. Därefter skapas en ny förgrening till den befintliga teoribildningen som bättre speglar de former av marindiplomati som småstater likt Sverige kan bedriva. Denna teorigenerering är tänkt som ett originellt bidrag till den befintliga teoribildningen rörande marindiplomati.

1.8 Disposition

I det inledande kapitlet ges en kortare marinhistorisk bakgrundsbeskrivning på marindiplomati följt av en kortare beskrivning av det rådande säkerhetspolitiska läget runt Sverige från 1945 till 1950 samt en sjöstyrkas bidrag till marindiplomati. Detta följer av problemformuleringen, syfte samt frågeställningarna. Därefter följer en beskrivning av de avgränsningar jag gjort i studien. Sedan vidtar ett resonemang kring det undersökta materialet och källkritik. Vidare redovisas det aktuella forskningsläget.

I det följande kapitlet kommer inledningsvis en beskrivning på olika definitioner av den marina diplomatin att ges. En kort beskrivning av olika marinteoretiker följer på detta. Sedan tar en omfattande teoretisk beskrivning vid på den marina diplomatin med huvudperspektivet på småstaten Sverige. Där det svenska perspektivet ej omfattas i den befintliga teoribildningen kommer dessa svenska subtila former av marindiplomati att brytas ut.

I det tredje kapitlet kommer de subtila formerna av det svenska marina diplomatiska förhållningssättet att beskrivas i en ny modell benämnd ”småstaters stödjande inducering” och med de nya kategorierna: humanitära insatser, stöd till sjöfart och handel samt örlogsbesök. Dessa kategorier kommer vidare att operationaliseras.

¹¹ Davidson B, Patel R, (1994), *Forskningsmetodikens grunder*, Lund, Studentlitteratur, 2:a upplagan, s. 21.

I det fjärde kapitlet kommer de svenska marina förehavanden som företogs under åren 1945 – 1950 att beskrivas och diskuteras utifrån de operationaliserade formerna av en småstats stödande inducering. Här får den andra forskningsfrågan sitt svar.

I det sista kapitlet diskuteras resultatet av analysen och forskningsfrågorna samt problemformuleringen besvaras. Slutligen sammanfattas studien i sin helhet. Vidare föreslås inriktningar på områden som kan vara intressanta för fortsatt framtida forskning.

2 Marindiplomatisk teori ur ett svenskt småstatligt perspektiv

2.1 Inledning samt definitioner på marindiplomati

Carl von Clausewitz myntade det ofta citerade stycket från hans stora verk *Om kriget*, ”kriget är blott en fortsättning på politiken med andra medel.”¹² Hans syn på samspelet mellan den militära dimensionen och den politiska dimensionen i en stats angelägenheter lägger här även grunden för synsättet inom det marindiplomatiska området gällande kopplingarna mellan politiken och de marina styrkorna och på det sätt som dessa kan användas.

De klassiska västerländska tänkarna och marinteoretikerna Alfred T. Mahan och Sir Julian Corbett har huvudsakligen i sina teorier beskrivit hur de olika sjömakterna skulle föra örlog samt vinnandet av densamma, ur ett stormaktsperspektiv. Mahan för ett resonemang kring att blotta innehavet av sjömakt ökar ett lands prestige, säkerhet och inflytande, vilket kan kopplas till det marindiplomatiska området. Corbett har också uttryckt att en flottstyrka skall stödja eller blockera diplomatiska ansträngningar.¹³ Det fredstida uppträdandet och utnyttjandet av sjömakten i ”skymningslägen” var till stor del upp till sjöofficerarna att hantera. Ingen regelrätt teoribildning, klassificering och indelning av vad sjömakter skulle företa sig i form av marindiplomati, förekom vid denna tidpunkt, något som senare teoretiker kom att råda bot på. För en översiktlig genomgång av dessa hänvisar jag till *Militärteorins Grunder*.¹⁴

¹² Clausewitz C, (1991), *Om Kriget*, Stockholm, Bonnier, s. 42.

¹³ Till G, (2009), *Seapower, A Guide for the Twenty-First Century*, New York, Routledge, 2nd edition, s. 253.

¹⁴ Widén J, Ångström J, (2005), *MILITÄRTEORINS GRUNDER*, Stockholm, Högkvarteret, s. 215 ff.

Marindiplomati som företeelse inom uppslagsverk är ett relativt okänt begrepp. Däremot finner man en i folkmun mer utnyttjad term på marindiplomati, nämligen kanonbåtsdiplomati. I Nationalencyklopedin definieras den såsom: ”*påtryckningar i form av demonstrativ militär närvaro i syfte att tvinga en svagare part till eftergifter*”.¹⁵ I Encyclopedia-Brittanica beskrivs den som “*diplomacy backed by the use or threat of military force*”.¹⁶ Den påtagliga skillnaden definitionerna emellan är att det i den brittiska omnämns att det är en form av diplomati som utövas med hjälp av militär makt. Terminologin kanonbåtsdiplomati härstammar för övrigt från en tid då kanonbåtar utnyttjades av kolonialmakter för att hävda intressen i besittningar runt om i världen, där endast svagt motstånd kunde förväntas.¹⁷

En nutida definition på företeelsen marindiplomati hämtad ur Doktrin för marina operationer lyder:

Maritim makt till havs bidrar till vad som traditionellt kallas marin diplomati dvs[sic] användning av maritima styrkor som ett diplomatiskt verktyg till stöd för politiska mål. Marina stridskrafter till stöd för *diplomatiskt agerande* utnyttjas för att påverka viljan och beslutsfunktionerna i en stat eller grupp av stater. Detta kan ta sig uttryck i örlogsbesök, närvaro eller utökad övningsverksamhet till havs och utanför kustområden.¹⁸

Doktrinen ger här en mildare definition på den marina diplomatin såsom ett diplomatiskt verktyg. I de exemplifieringar som görs talar man om handlingar som ändå får anses vara harmlösa. Betydligt vassare handlingar finns i den diplomatiska verktygslådan t.ex. i form av avskräckande handlingar och som vi ser i den brittiska definitionen ovan genom att använda eller hota med våldsåtgärder.

¹⁵ Nationalencyklopedin, sökord: kanonbåtsdiplomati, hämtad 2011-02-09 kl 10.28, <http://www.ne.se.proxy.annalindhbiblioteket.se/lang/kanonb%C3%A5tsdiplomati#>.

¹⁶ Encyclopedia-Brittanica, sökord: gunboat diplomacy, hämtad 2011-02-09 kl 10.26 <http://www.britannica.com/bps/dictionary?query=gunboat+diplomacy>.

¹⁷ Nationalencyklopedin, sökord: kanonbåt, hämtad 2011-02-15 kl 11.10, <http://www.ne.se.proxy.annalindhbiblioteket.se/lang/kanonb%C3%A5t#>.

¹⁸ Försvarsmakten, (2005), *Doktrin för marina operationer*, Stockholm, Försvarsmakten, s. 67 samt 86.

2.2 Marindiplomati ur ett svenskt småstatligt perspektiv

Det marindiplomatiska området och dess teoribildningar är som tidigare nämnts till stor del skrivna för stater utifrån ett stormaktsperspektiv. Staternas storlek på flotta samt ambitionsnivå med den marina diplomatin skiljer sig i jämförelse mot småstaters.

Jag kommer nu att ta min utgångspunkt ur Edward Luttwaks marindiplomatiska teorier ”*The theory of suasion*”.¹⁹ Där kommer jag att beskriva teorin samt anlägga ett svenskt perspektiv på det subtila förhållningssättet på den marina diplomatin som kanske är rimlig i förhållande till vårt lands storlek på flotta samt de ambitionsnivåer som är rimliga för en småstat. Den valda marindiplomatiska teorin beskriver detta område med en finare uppdelning på den marina diplomatin i fler kategorier och undergrupper än vad t.ex. James Cable gör med den kanske mer kända teorin i *Gunboat Diplomacy*. Cable beskriver och delar upp den marina diplomatin i de fyra undergrupperna *Definitive Force*, *Purposeful Force*, *Catalytic Force* samt *Expressive Force*. Uppdelningen baseras på vilka politiska syften och målsättningar som föreligger med användandet av de marina stridskrafterna.²⁰ Edward Luttwak kritiserar Cables indelning av diplomatin ”*they are more useful for descriptive than for analytical purposes*”.²¹ En svaghet med Luttwaks teori är att de åtgärder som en småstat kan företa sig inom det marindiplomatiska området inte tillfullo blir applicerbara inom den beskrivna teorin t.ex. humanitära insatser.

Den direkta översättningen av ”*The theory of suasion*” blir övertalningsteori.²² I ett brittiskt uppslagsverk förklaras *suasion* som ”*the act of advising, urging, or attempting to persuade*”.²³ Då den marina diplomatin på ett eller annat sätt syftar till att framkalla reaktioner hos en motpart blir det fel att benämna teorin för övertalningsteori. Detta för att det inte alltid handlar om att övertala en annan stat till förändringar av ett beteende, det kan ibland handla om att t.ex. visa stöd. En mer rättvisande benämning på teorin blir induceringsteori. Inducering, skall här tolkas

¹⁹ Luttwak E, (1974), *THE POLITICAL USES OF SEAPOWER*, Baltimore, The John Hopkins University Press.

²⁰ Cable J, (1981), *GUNBOAT DIPLOMACY*, London, THE MACMILLAN PRESS LTD, 2nd edition, s. 41-83.

²¹ Luttwak E,(1974), s 2 not 2.

²² Norstedts ord, sökord; suasion, hämtad 2011-03-09 kl 10.08,
<http://www.ord.se/oversattning/engelska/?s=suasion&l=ENGVSVE>.

²³ Dictionary.com, sökord: Suasion, hämtad 2011-03-08 kl 23.32, <http://dictionary.reference.com/browse/suasion>.

som att det finns något i omgivningen som inte fanns där tidigare (marina enheter). Förändringen framkallar reaktioner hos en annan part som kan vara synliga eller inte direkt synliga. Reaktionerna kan vara synliga i form av aktiva handlingar eller inte direkt synliga i form av handlingar som kanske inte genomförs av den andra parten som annars hade avsikten att genomföra dem.

Egna marindiplomatiska handlingar som genomförs, oberoende på vilket sätt de genomförs på, skall genom sin egen blotta uppenbarelse syfta till att framkalla, inducera, reaktioner av ett eller annat slag hos en annan part.

2.2.1 Induceringsteorin en inledning

Edward Luttwak inleder sin redogörelse för teorin med att beskriva att diplomatin i första hand är ett fredstida politiskt instrument som med fördel genomförs av ett lands marina enheter. Detta för att marina enheter innehar en inbyggd mobilitet, en taktisk flexibilitet och en stor geografisk räckvidd samt att de bedriver sin verksamhet ute på internationellt vatten.²⁴ I krigstid blir diplomatin mer förskjuten åt sidan, till förmån för de insatser som görs i form av de väpnade förmågorna som sjöstridskrafterna besitter.²⁵

Den inledande beskrivningen stämmer överens med det sätt som Sverige använt sig av de marina stridskrafterna i en diplomatisk kontext. De handlingar som genomfördes av de svenska sjöstyrkorna genomfördes under den folkrättsligt juridiska termen neutralitet. Detta har medfört att ett militärt opartiskt uppträdande bedrivits i syfte att hålla Sverige utanför kriget. Detta förhållningssätt skulle emellertid ha kunnat försvåras om Sverige bedrivit verksamhet som varit kopplad till marindiplomati. Detta för att det kan finnas en överhängande risk att dessa handlingar skulle kunnat feltolkas av en annan krigförande part, då inte alltid avsikterna med de

²⁴ Detta till skillnad mot landbaserade flyg- och arméstridskrafter, vilka inte på något sätt är diskvalificerade att utföra handlingar inom det diplomatiska området, men de är till sin natur inte konfigurerade på samma sätt som de marina enheterna. Detta gör att för till exempel en arméinsats med en framskjuten landbaserad insats kan förvandlas till att bli ett helt annat politiskt åtagande med allt vad det kan innebära, än vad som från början avsågs med insatsen. Den logistiska utmaningen med en armé- eller flyginsats är även den skild mot en marin insats.

²⁵ Luttwak E, (1974), s. 1.

marindiplomatiska handlingar fullt ut är deklarerade. Handlingarna skulle också av andra kunna uttolkas vara oförenliga med landets neutralitetsambition.

För att kunna utvärdera politisk påverkan och bedöma den politiska nyttan med diplomatin måste, enligt Luttwak, de olika formerna av diplomatin som förväntas ge någon politisk effekt definieras och klassificeras.²⁶

Luttwak har som utgångspunkt valt att benämna sin teori för väpnad inducering. Genom definitionen tar Luttwak ett helhetsgrepp över alla inblandade parters reaktioner framkallade av någon form av användande av militär makt, oavsett om den används med ett avsiktligt syfte eller inte. Han beskriver vidare det indirekta tillvägagångssättet den marina styrkan används på i en politisk diplomatisk kontext, att influera eller att övertala en organisation, allians eller en enskild stat, till att genomföra handlingar, avstå eller förändra ett beteende som de annars inte skulle ha genomfört.²⁷

Om man ser detta ur ett svenskt perspektiv, så är det fullt möjligt att Sverige som nation kan spegla den fulla definitionen ovan. Man måste dock ha storleken på Sveriges sjöstyrka i beaktande. Storleken på sjöstyrkan kommer att ge oss vägledning på vilken ambitionsnivå vi kan sätta på utförandet av den marindiplomatiska handlingen. Ur ett politiskt perspektiv kan Sveriges ambitionsnivå att genomföra en diplomatisk handling vara större.

Luttwak inleder beskrivandet av induceringsteorin med att ge en generell bild på den väpnade induceringen i vilket han förklarar samt definierar de olika delarna av teorin. Marin inducering (eng: *naval suasion*) skriver han vidare är "*effects evoked by sea or sea-related forces*"²⁸.

²⁶ Luttwak E, (1974), s. 2.

²⁷ Ibid., s. 10.

²⁸ Ibid., s. 11.

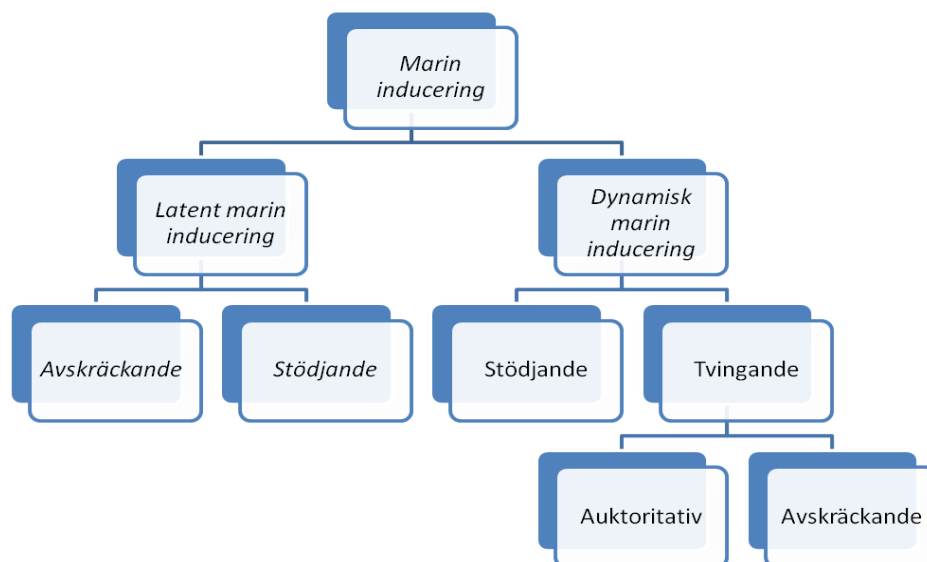

Fig. 1, Induceringsteorin scematisk åskådliggjord.²⁹

En skillnad mellan dynamisk och latent inducering är att det för de utsatta beslutsfattarna vid den dynamiska induceringen står klart vad den marina styrkans budskap är genom sitt definitivt synliga, påannonserade uppträdande. Vid den latent induceringen måste de utsatta beslutsfattarna tolka innebörden i den marina styrkans förmåga och avsikt och möjligheterna till feltolkning av dess innebörd är mycket stor.³⁰

Varje form av marindiplomatisk handling måste ur ett svenskt perspektiv noggrant analyseras med ett antal olika aspekter. Den kanske viktigaste aspekten är att analysera vad det egentliga syftet för Sverige är med att iscensätta den marindiplomatiska handlingen. Vad vill vi att det skall leda till? Vilka konsekvenser kan det få? Det rådande säkerhetspolitiska läget i Sveriges direkta närområde är också en aspekt som är av vital betydelse. Hur kommer det svenska agerandet att mottagas av andra nationer och inte endast den utsatta staten? I vilken kontext skall vi se det svenska agerandet? Svaren på frågorna ovan avgör vilken form av inducering som den marina sjöstyrkan skall genomföra handlingen på och då senare också med vilka specifika flottenheter

²⁹ Luttwak E, (1974), s. 7.

³⁰ Ibid., s. 15.

som skall ingå. Detta för att olika fartygstyper har olika inneboende signaleffekter beroende på dess storlek, bestyckning, användningsområde m.m. Om vi jämför ett fartyg av en kryssares storlek med ett minröjningsfartyg, kommer de med stor sannolikhet att framkalla olika reaktioner hos motparten, också beroende på i vilken form av inducering de kommer att vara en del av.

2.2.2 Latent marin inducering, avskräckande- eller stödjande.

Oadresserade och härav möjligen oavsiktliga reaktioner framkallade av en rutinmässigt uppträdande marin styrka.³¹

Luttwak definierar här den latent induceringen genom att de marina styrkorna rutinmässiga uppträdande, upprätthåller och bedriver verksamhet, en närvaro som inte är riktad mot någon eller något specifikt, men som framkallar oavsiktliga reaktioner hos en annan part. Dessa reaktioner eller varseblivningen hos den andra parten kan då se den marina styrkan som antingen ett potentiellt hot eller som utgörandes ett potentiellt stöd i någon form.³²

Om jag kopplar detta till den svenska marina verksamheten så påstår jag att denna form av inducering är fullt möjlig för en småstat som Sverige att genomföra och därmed framkalla en marindiplomatisk handling. Exempel på ett rutinmässigt uppträdande är bedrivande av övningsverksamhet i farvatten i vårt närområde eller i farvatten nära främmande stats territorialhav, val av färdväg vid förflyttningar till och från övningar m.m. Det ”vardagliga” rutinmässiga uppträdande, utan direkta avsiktliga baktankar kan Sverige bedriva utan att det väcker för mycket förargelse hos en främmande makt. Detta för att den till sin karaktär är en passiv form av diplomati utan ett klart uttalat syfte eller mål, då den sker genom ett normalt rutinmässigt agerande. Den medger också att vi när som helst då reaktioner på vårt uppträdande från en annan part blivit kända kan backa tillbaka från denna form av diplomati. Vidare kan vi också helt enkelt påtala att den verksamhet vi bedriver, om det så är fråga om en ren transit förbifart eller planerad övningsverksamhet i det aktuella området på det fria havet, inte är utfört med något specifikt syfte riktat mot den reagerande staten.

³¹ Luttwak E, (1974), s. 11, författarens översättning.

³² Ibid., s. 11.

Den indirekta utformning, dess obestämbarhet, dess icke officiella kopplingar till något specifikt politiskt område, gör att det kan vara svårt att identifiera fördelarna med och utvärdera effekterna av latent inducering.³³ Latent marin inducering kan vidare genomföras i två olika former antingen genom att vara avskräckande eller genom att vara stödjande.

Avskräckande latent marin inducering:

Här skall motståndarens uppfattning gällande förmågan hos den svenska marina styrkan, ge underförstådda begränsningar till de handlingsmöjligheter som annars skulle ha övervägts av dem.

Trots att det i denna form är fråga om ett rutinmässigt uppträdande, utan uttalade avsikter mot ett annat land, är det viktigt att den uppfattade förmågan som den svenska marina styrkan innehar kan aktiveras om situationer skulle uppstå där så måste ske. Beredskapen att använda de väpnade förmågorna ombord må sålunda vara outtalade men måste kontinuerligt finnas för att kunna insätta verkan av någon form, om så skulle behövas. Detta görs rutinmässigt då de svenska fartygen efter losskastning intar halvstridsberedskap, dvs. att strid skall kunna inledas med den befintliga bemanningen av fartygets olika funktioner.

Enligt Luttwak är latent marin inducering den vanligaste formen av avskräckning och är intensitetsmässigt och geografiskt sett den mest spridda form av avskräckning som i detta utförande ger störst utfall på vad den marina verksamheten kan genomföra.³⁴

Den underförstådda natur som latent avskräckning i sig utgör innebär dock att den kan medföra vissa konsekvenser, positiva och negativa, som vi i vårt analysarbete måste vara medveten om. För det första kan omfattande felbedömningar och eller feltolkningar inträffa hos den andra parten på vad denna avskräckning egentligen innebär. Detta måste den marina styrkan möta med att inneha en kontinuerlig beredskap att kunna avvärja eventuella handlingar från den andra parten, om den skulle finna det nödvändigt att agera mot oss. För det andra innebär den stora

³³ Luttwak E, (1974), s. 16f.

³⁴ Ibid., s. 12.

flexibilitet som denna form av avskräckning medför att den svenska styrkan, i händelse av att den misslyckas med sina handlingar, kan dra sig ur en eventuellt eskalerande situation utan att för den sakens skull tappa ansiktet. Detta är möjligt då det inte från början finns någon offentlig uttalad avsikt med den egna handlingen då den genomförts på ett rutinmässigt och öppet sätt. Slutligen kan en negativ konsekvens bli att den avskräckande effekten försvagas om det inte utverkats något mandat för den svenska marina styrkan att få fullfölja en vedergällningsaktion om detta skulle vara nödvändigt. Det är viktigt att den svenska politiska och/eller den militära nivån ger ett sådant mandat så att styrkan kan agera och försvara sig om det skulle bli nödvändig.³⁵

Stödjande latent marin inducering:

Den andra formen av latent marin inducering är den som är av stödjande karaktär. Blotta närvaron av en svensk marin styrka med dess inbyggda förmågor är en påminnelse för en allierad eller en skyddsling om vilket stöd eller undsättning de kan utav den marina styrkan vid behov.³⁶

Nu måste vi dock betrakta detta ur ett svenskt småstatligt perspektiv. Ett litet land som exempelvis Sverige tänker sig förmodligen nog för inte bara en gång utan två gånger innan man uttalar sig eller ger utfästelser om stöd till andra nationer som sedan skall kunna backas upp av marindiplomatiska handlingar. Givetvis är detta avhängigt till vilket land och i vilken region detta stöd uttalas och också i vilken säkerhetspolitisk kontext detta stöd utlovas. Sverige är utifrån ett marint perspektiv en liten nation med en inte alltför stor flotta. Nu kan det emellertid vara så att den politiska viljan finns att bedriva denna form av diplomati, som skall backas upp med marina styrkor. Detta för med sig att de eventuella konsekvenserna av ett utlovat marint stöd till en annan nation, måste noggrant vara analyserade och upptagna i dialog med statsledningen och den marina ledningen så att inga förpliktelser utlovas som Sverige inte sedan kommer att kunna hålla och leva upp till.

En fördelaktig nettoeffekt av denna form av inducering, skriver Luttwak, är att en allierade eller skyddslingen kan bli uppmuntrad till att ansluta sig till ett rådande politiska läge och i och med

³⁵ Luttwak E, (1974), s. 12f.

³⁶ Ibid., s. 13.

detta avråds att under någon form blidka motståndaren som kan ske på bekostnad av någon annan alliansfrände. En negativ nettoeffekt kan emellertid också uppstå genom att stödet till den allierade eller skyddslingen oavsiktligt uppmuntrar lokala radikala aktivister som kan känna att de har stöd för sin kamp/sak och som därmed i förlängningen kan skada de egna intressena. Dessa effekter är dock svåra, att med ett marindiplomatiskt förhållningssätt, i förväg kunna förhålla sig till, då de uppstår när väl den stödjande formen av den marina diplomatin är i kraft. Vi måste här ha ett realistiskt synsätt på agerandet och inte ha någon övertro på vad småstaten Sverige kan åstadkomma hos den andra staten. Givetvis måste svenska marindiplomatiska handlingar sättas in i och bedömas utifrån vår säkerhetspolitiska kontext.

Den inneboende indirekta formen av latent marin inducering kan medföra att oönskade effekter uppstår utifrån den involverade marina styrkans perspektiv. Luttwak beskriver följande exempel; om en sjöstyrkas ombasering kommer nära en annan kuststat och där avståndet riskerar att framkalla reaktioner kan sjöstyrkan helt enkelt lägga om kursen så att ett större avstånd till kuststaten erhålles och den oönskade reaktionen istället kan utebli. Här möjliggör den marina styrkans mobilitet att konsekvenserna av de icke tidigare identifierade effekterna mildras eller elimineras. Detta förutsätter att en kontinuerlig politisk vägledning finns tillgänglig för de marina sjöstyrkorna, att styrkan är beskaffad med såväl en elektronisk som en ”politisk radar” ombord eller i land. Man måste dock vara medveten om att en utsatt kuststat kan uppfatta situationen, antalet fartyg, fartygstyperna, den bakomliggande politiska avsikten med förflyttningen på ett helt annat sätt, än den egna uppfattningen av det egna uppträdandet.³⁷

Mångsidigheten inom det marindiplomatiska området gör att en och samma marina handling som genomförs kan av en part uppfattas vara av stödjande form, samtidigt som den av en annan part kan uppfattas som en tvingande avskräckande handling.

Sammanfattningsvis är den latent formen av inducering väl så rimlig för en småstat som Sverige eftersom den bedrivs genom ett rutinmässigt uppträdande av de marina styrkorna. Om det

³⁷ Luttwak E, (1974), s. 14f.

svenska uppträdandet på något sätt av en annan part uppfattas som hotande så kan styrkan dras tillbaka utan att staten förlorar något politiskt anseende eller motsvarande eftersom inga offentliga uttalanden om de marina styrkornas verksamhet uttalats. I dess avskräckande form är det dock emellertid viktigt att det ombord finns en beredskap och ett mandat att kunna skifta från den latent formen av inducering till den dynamiska för att kunna möta en förändrad hotbild där insatser med vapen inte kan uteslutas. Latent inducering är beroende av hur andra uppfattar vad den svenska marina styrkan gör då den bedriver sin rutinmässiga verksamhet. Det blir på så vis svårt att bedöma om den andra parten kommer att reagera och agera. Blotta närvaron av de marina styrkorna utgör ett indirekt stöd, även då inga uttalade avsikter om stöd finns med styrkans framfart.

2.2.3 Dynamisk marin inducering, stödjande eller tvingande (auktoritativ eller avskräckande).

[A]ny deliberate attempt to evoke a specific reaction on the part of others, whether allies, enemies, or neutrals; the reaction actually obtained would constitute the suasion process itself.³⁸

Denna del av induceringsteorin bygger således på reaktioner från den andra parten efter det att egna medvetna handlingar genomförts med en marin sjöstyrka. För att avskräcka en eventuell angripare kan marina styrkor i vedergällningssyfte sändas ut och dess avfärd kan påannonseras officiellt. Denna åtgärd exemplifierar själva dynamiken av genomförandet och den avskräckning som man vill skall uppnås eller framkallas är då induceringen. Ånyo är det själva uppfattningsförmågan, varseblivningen och reaktionerna hos mottagaren som är avgörande för att se om åtgärden kommer att leda till någon effekt.³⁹

All form av dynamisk inducering medför att riskerna för att en annan part skall reagera på de svenska marina diplomatiska handlingarna ökar. Det som av en stat kan uppfattas vara en

³⁸ Luttwak E, (1974), s. 17.

³⁹ Ibid., s. 17.

stödjande marindiplomatisk handling, kan av en annan stat istället uppfattas vara ett hot. Dessa måste då vara föremål för noggranna riskbedömningar och utvärderingar av både den svenska marina ledningen samt den politiska ledningen. Dynamisk inducering kan ske genom att öppet eller underförstått uttala varningar samt hota med våldsanvändning. Denna induceringsform kan även genomföras i två olika former antingen genom att vara stödjande eller genom att vara tvingande. Den sistnämnda delas i sin tur upp i ett positivt auktoritativt genomförande och i ett negativt avskräckande genomförande.

Stödjande dynamisk marin inducering:

Ett enskilt fartyg eller en sjöstyrka från Sverige som genomför ett örlogsbesök till ett land som kan vara utsatt för ett diplomatiskt eller annat politiskt tryck från en annan stat, kan genom detta besök försäkra det besökta landet om att det finns handlingskraft bakom politiska åtaganden och uttalat stöd som Sverige tidigare kan ha lämnat. För en småstat som Sverige kommer med stor sannolikhet en grundlig och noggrann analys, inte minst på den politiska nivån, att företas innan beslut fattas om ett besök till ett land som kan tänkas befinna sig i denna typ av situation. Det finns en del parametrar att ta hänsyn till och som måste analyseras, bl.a. den säkerhetspolitiska situationen som råder, vilka länder som är inblandade och vad det kan innebära för Sverige och Sveriges intressen. Är det sedan en stormakt involverad komplicerar detta ytterligare bilden och den svenska småstatliga marina diplomatiska insatsen.

En farhåga med dynamisk stödjande inducering är att den stödjande parten känner att den kan ta ut svängarna mot den/de stater som de har förvecklingar med på ett sätt som det förmodligen inte gjort om de inte fått detta stöd. Detta kan förmodligen ske om de inblandade staterna är mindre än Sverige men inte om de befinner sig i konflikt med en stormakt. Härvid får Sverige i så fall vara med och lägga en avhållande hand över den stat som får stöd så att inte händelseutvecklingen riskerar att bli eskalerad och okontrollerbar.

Luttwak skriver om synen på de marina fartygen och dess betydelse som symboler eller maktinstrument. Han hävdar att det finns en motsägelse mellan å ena sidan den marina makten som fartyget besitter dvs. att de själva på ort och ställe kan bestämma avgörandet vid en

konfrontation genom bl.a. dess bestyckning, och å andra sidan den påtagliga symboliken som fartyget utgör. Hur kan ett besökande örlogsfartyg som i sig inte är i militär överlägsenhet och kanske inte ens rätt bestyckat vara en garant för de egna intressena i form av marindiplomati? Ett brittiskt förhållningssätt som Luttwak beskriver är att den symboliska makten som det enskilda örlogsfartyget besitter skall ses som ett derivat från den samlade nationens marina styrkas makt. Det finns således, om det skulle bli nödvändigt, ytterligare marina resurser som skulle kunna komma till undsättning och nyttjas om så skulle behövas.

Kritik har dock framförts av den kanadensiska marinhistorikern Gerald S. Graham som menar att britterna har skapat detta förhållningssätt genom sin egen självbild av att inneha en globalt överlägsen flotta.⁴⁰ Denna bild har framkommit genom att britterna lyckats med att paralysera och oskadliggöra sina marina rivaler i Europa. De utsatta staterna fick respekt för detta enda enskilda brittiska örlogsfartyg, helt enkelt för att inga andra sjönationer kunde komma till deras undsättning.⁴¹ Detta betyder att det enskilda örlogsfartyget representerar och är en integrerad del av den bakomliggande nationella makten och inte den makt som det enskilda fartyget i sig innehar. Det Luttwak beskriver ovan stämmer inte fullständigt in om man ser på frågan med ett svenskt småstatligt perspektiv.

Vi måste inse att om vi ensamma skall utöva marindiplomati med den numerär som den svenska marinen innehar måste den utövas mot nationer som är av motsvarande storlek eller som har flottstyrkor som är mindre än Sverige. Sverige är på den säkerhetspolitiska spelplanen en relativt liten medspelare och som inte spelar i den högsta divisionen. Innebörden av ett enskilt besökande svenskt örlogsfartyg skall inte bara ses på det sätt som Sverige kan bistå med militär makt och stöd till det besökta landet. Fartyget skall vidare ses med den inneboende politiska symbolik som nationen Sverige har i form av demokratiska värderingarna samt att vara garant för ett samhälleligt förhållningssätt som är värdigt en rättsstat. Att fartyget skulle kunna backas upp av ytterligare marina styrkor har sin begränsning i att just småstaten Sverige inte innehar en till numerären stor flotta som finns tillgänglig för detta ändamål.

⁴⁰ Luttwak E, (1974), s. 30.

⁴¹ Ibid., s. 29ff.

Tvingande avskräckande dynamisk marin inducering:

Avskräckningen skall leda till att de marina handlingar som en part vill företa mot en annan part inte kommer att vara värda priset i jämförelse med priset på de vedergällningsaktioner som denne kan komma att möta då han genomfört sina handlingar. All form av avskräckning bygger på villkor med psykologiska inslag som har en ömsesidig påverkan på de inblandade parterna och som är av avgörande betydelse. Båda måste inse att en vedergällningsattack är kapabel till att förstöra större värden än de som den anfallande parten ville uppnå genom sina handlingar.⁴² Avskräckning kan snabbt behöva övergå i en försvara fas om det förstnämnda inte lyckas och den motsatta parten iscensätter ett anfall.

Tvingande auktoritativ dynamisk marin inducering:

Denna auktoritativa tvingande del av den dynamiska induceringen påstås vara svårare att genomföra än handlingar syftande till att vara avskräckande.⁴³ Detta menar Luttwak beror på att det är svårare att backa tillbaka och upphäva handlingar som genomförs än att förebygga att handlingen överhuvudtaget genomförs. Detta på grund av att handlingen i sig har startat och fått både en politiskt och taktisk drivkraft som gör den svår att stoppa. Det kan vara svårt att offentligt tillmötesgå andras krav och upphäva handlingar eftersom det riskerar att landet förlorar prestige.

För ett svenskt vidkommande är denna del av Luttwaks teori, den dynamiskt inducerande, den del av teorin som jag har svårast att förlika mig med, med ett svenskt utförande av den marina diplomatin. Sverige är till sin natur benäget att genom olika organisationer försöka lösa eventuella meningsskiljaktigheter med förhandlingar. Att öppet eller underförstått rikta hot mot ett annat land ter sig då osannolikt om Sverige agerar ensamt. Däremot tillsammans med andra i en koalition kan Sverige vara med och bidra till dynamisk inducering. Skulle en säkerhetspolitisk situation uppstå inom de svenska intresseområdena som motiverar ett agerande i likhet med denna del av teorin och den politiska viljan finns, så har Sverige förmågan att med hjälp av de

⁴² Luttwak E, (1974), s. 18.

⁴³ Ibid., s. 25.

marina styrkorna genomföra denna marina diplomati. Här gäller dock att ett grannliga arbete genomförs för att bedöma risker, kostnader mm, innan handlingar inom denna marindiplomatiska gren genomförs.

2.3 Småstaten Sveriges subtila marina diplomati

Det har för Sveriges vidkommande förlupit ett antal år sedan vi med rätta kunde kalla oss en stormakt. Sverige hade då en numerärt sett stor flotta och med en ledning av riket med stora politiska ambitioner som då med marina handlingar i form av marindiplomati, skulle kunna passa in i och vara tillämpbar fullt ut inom denna marindiplomatiska teoribildning. En mer rättvisande benämning på hur Sverige skall betraktas i världssamfundet idag är den småstatliga.

Om vi nu skall kategorisera de svenska marina handlingarna utifrån en småstatlig kontext, vilken form av teoribildningen är då bäst överrensstämmande? Är de av dynamisk stödjande eller dynamiskt tvingande karaktär eller är de av latent stödjande eller latent avskräckande karaktär? Detta blir tydligt först i de reaktioner som framkallas hos mottagaren och inte i vad denne kommer att företa sig. Då osäkerheter finns i hur mottagaren är varsebliven de åtgärder som företas, blir resultatet av utövandet av induceringen till sin natur oförutsägbart. Faktorer som är avgörande för vilken form av inducering som en småstat som Sverige skulle kunna använda sig av är bl.a. den politiska ambitionen, den säkerhetspolitiska kontexten, flottans beskaffenhet mm.

Delar av Luttwaks induceringsteori är applicerbar och genomförbar också för en småstat som Sverige. Om den politiska viljan och marina resurser finns samt att de diplomatiska handlingarna rymms inom svensk säkerhetspolitisk kontext, då blir det fullt möjligt att genomföra induceringen. Andra delar av teorin, den dynamiskt tvingande induceringen, är till sin natur svårare att bedriva för småstaten Sverige. Det handlar alltså om vilka mål staten har och vilka medel den besitter samt den aktuella kontextuella situationen.

Nu är det dock så att småstaten Sverige bedriver verksamhet med dess flotta som faller inom ramen för marindiplomati, men som inte fullt ut finns beskrivet och definierat i den marindiplomatiska teorin av Luttwak. Geoffrey Till beskriver däremot i *Seapower* att marina

diplomatins ligger mellan militära operationer och humanitära operationer. Detta är dock inget statistiskt tillstånd. Marina diplomatins handlingar smälter ibland ihop med eller är närbesläktade med de militära och humanitära insatserna.⁴⁴

De subtila formerna av marindiplomati som Sverige bedrivit är de handlingar som flottan genomfört inom ramen för humanitär stödjande karaktär i form av t.ex. evakuerings operationer, stöd till den civila handelsjöfarten i form av eskort, röjande av farleder, främjande av handel etc. Vidare bedriver flottan handlingar i form av att ceremoniellt stärka nationens vänskapsband med andra nationer i form av örlogsbesök, statsbesök etc.

Detta är handlingar som genomförs med en politisk ambitionsnivå som får anses vara förenlig med vad småstaten Sverige kan bidra med ur ett diplomatiskt hänseende.

Dessa subtila former av den marina diplomatins handlingar kan man inte direkt placera in i en specifik del av induceringsteorin. Då det är frågan om ett aktivt handlande faller de inom ramen för den dynamiska marina induceringen och då de är av stödjande karaktär passar de vidare in i den stödjande kategorin. I Luttwaks definition på den stödjande dynamiska marina induceringen finner jag dock inte att de småstatliga diplomatiska handlingarna som exemplifierats ovan, passar in.

Skulle man istället kunna beskriva dessa handlingar så att de skulle kunna passa in som en ny del i den dynamiska marina induceringen, med nya kategorier som skulle kunna benämnas ”småstaters stödjande inducering”? Detta skulle ge en ytterligare finare uppdelning på induceringsteorin och den skulle vidare kunna beskrivas med följande indelning: humanitära insatser, stöd till sjöfart och handel samt örlogsbesök.

⁴⁴ Till G, (2009), s.257f.

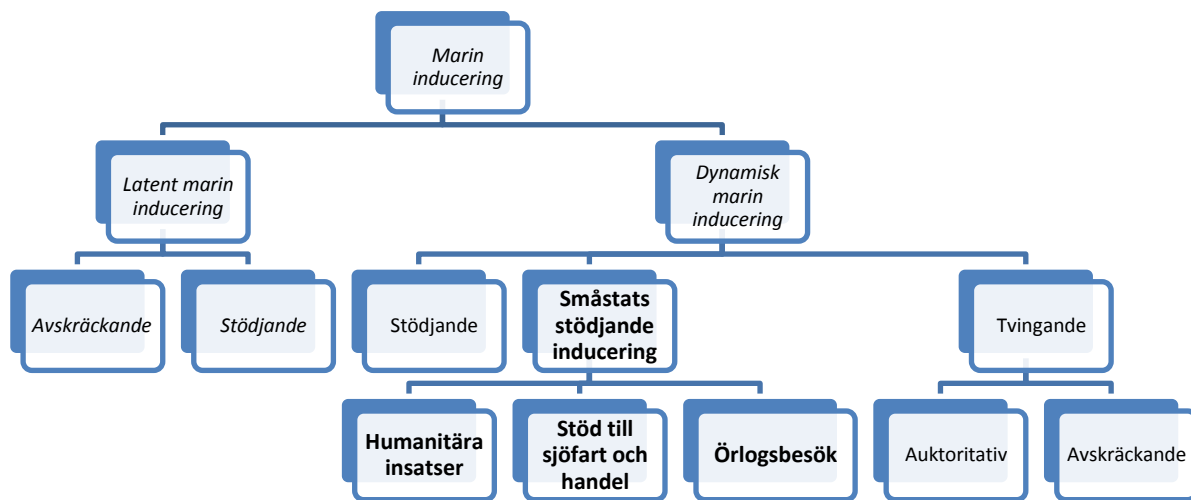

Fig.2, Induceringsteorin med en småstats stödjande inducering.

3 Småstaters stödjande inducering

Jag kommer nu att operationalisera modellen småstats stödjande inducering genom att ge en beskrivning av och definition på marindiplomatiska handlingar som är applicerbara för en småstat inom respektive kategori.

3.1 Stöd till humanitära insatser

Som en medlem av världssamfundet och som en del i den förda säkerhetspolitiken har det varit och är fortfarande viktigt för Sverige att kunna vara behjälpliga med olika former av humanitärt stöd. Detta kan vi göra genom att bidra med fartygsinsatser inom det humanitära området för att lindra mänskligt lidande och skapa regional stabilitet. Insatserna kan utföras av Sverige ensamt eller tillsammans med andra i olika koalitioner. Vidare kan dessa humanitära insatser göras av de enskilda fartygen själva eller för att understödja operationer som bedrivs av andra civila hjälporganisationer. Fartygen är bl.a. genom besättningarnas höga utbildningsnivå, dess förmåga till sjöövervakning samt att de har materiel för sjukvård ombord, väl användbara för humanitära insatser. Vidare kan säkerhetssituationen under en humanitär insats snabbt försämrats. Människor i nöd kan drabbas av panik, människor med brottsliga avsikter stör den humanitära insatsen eller

att den fysiska miljön drastiskt försämras. I ett sådant uppkommet läge måste den marina insatsen kunna möta situationen med fasthet och om så behövs med våld för att lugna och normalisera situationen så att en effektiv humanitär insats kan bedrivas.⁴⁵

Det stöd som flottans fartyg kan ge som humanitära insatser kan exempelvis vara att genomföra evakueringsoperationer av civila sårade, sjuka etc. under eller efter krigsliknande förhållanden eller efter naturkatastrofer och dylikt. Vidare kan flottans fartyg vara med att eskortera handelsfartyg med exempelvis humanitära hjälpsändningar till och genom områden där maritim säkerhetshotande verksamhet finns representerad i form av t.ex. piratverksamhet.

3.2 Stöd till civil sjöfart och handel

Denna kategori kommer jag att dela in i två underkategorier, dels ett marindiplomatiskt stöd till sjöfarten, dels det diplomatiska stöd vår utrikeshandel får genom marina handlingar.

I fredstid upprätthåller sjöstridskrafter havens frihet för handelssjöfarten genom att vara närvarande och vid behov genom särskilda operationer för att hävda havens frihet.⁴⁶

Stöd till sjöfart:

De marina enheterna har, som beskrivits tidigare en geografisk räckvidd som gör att de kan avverka hundratals nautiska mil per dygn och nå över ca 2/3 av jordens yta och kan på så sätt vara den civila handelssjöfarten behjälplig. Rörligheten medger att maritima styrkor kan sättas in och påverka världshandeln över det fria havet genom att selektivt kunna visa sig och skapa hot mot potentiella motståndare genom aviserade insatser eller genom att bara finnas där.⁴⁷

Attacker mot svensk civil handelssjöfart kan betraktas som en aggression mot Sverige självt.⁴⁸ Andra former av skydd till handelssjöfarten i fredstid kan utgöras av minröjning, trots att mineringar inte uteslutande får riktas mot handelssjöfart kommer krigsmineringar att påverka de

⁴⁵ DMarinO, (2005), s. 39f, 61 samt 72ff.

⁴⁶ Ibid., s. 66.

⁴⁷ Ibid., s. 45.

⁴⁸ Ibid., s. 18.

farvatten som handelssjöfarten utnyttjar.⁴⁹ Vidare kan eskortering och konvojering komma ifråga i områden som efter krigsförhållanden ännu inte förklarats säkra att tillträda fritt.⁵⁰

Stöd till handel:

Sverige har sedan länge haft globala handelsintressen och kan då utnyttja marina enheter för exportfrämjande insatser. Detta genom att rikta besök till stater där det identifierats att svenska exportindustrier kan nå eller redan har en befintlig marknad som på ett eller annat sätt kan stödjas och därmed få handelspolitiska fördelar. Besöken sker efter samråd med bl.a. industrin och utrikesförvaltningen. Fartygen och dess besättningar kan främja den svenska exportindustrin genom att medbringa produkter, visa utställningar, vara värdar för evenemang ombord där informella eller formella kontakter knyts mellan exportindustrin och presumtiva köpare i det besökta landet.

En annan form av stöd till handeln är det stöd som flottan kan ge den svenska fiskeflottan. Förr om åren var fiskefartygen inte lika autonoma som de fartyg som idag bedriver det nationella fisket. Staten kunde då bidra med ett stöd med en framskjuten plattform som erbjöd den svenska fiske flottan stöd om så erfordrades.

3.3 Örlogsbesök

När marin diplomati tillämpas på ett allmänt sätt, innebärande framgrupperingar, övningsverksamhet och rutinmässiga operationer i intressanta områden, kallas den för närvaro. Ett traditionellt sätt att demonstrera närvaro är *örlogsbesök* i främmande hamnar för att tydliggöra statens intressen i regionen.⁵¹

Örlogsbesökens syften har under åren varit mångfacetterade. Det kan ha varit att skapa en egen nationell *goodwill*, att höja både det besökta landets prestige och status såväl som det egna

⁴⁹ DMarinO, (2005), s. 19.

⁵⁰ Ibid., s. 67.

⁵¹ Ibid., s. 68.

landets. ”Genom örlogsbesöken få Sveriges officiella representanter ett omedelbart stöd och en osökt anledning att ådagalägga sin tillvaro”.⁵²

De ceremoniella örlogsbesöken kan röra sig om rent vänskapliga besök där bland annat de olika marinledningarna träffats, det kan vara besök av olika dignitärer som till exempel utnämnda hedersamiraler i den svenska flottan eller så kan besöken genomföras vid tillfällen då andra nationers kungligheter tillträder tronen eller vid dess frånfalle etc. Besöken görs också i utbildningssyfte av de fartyg som är skolfartyg för kadetter och officersaspiranter. ”Syftet med långresorna var främst att omdana nybakade studenter till blivande sjöofficerare, ge dem sjöben och lära dem ta vara på sig själva”.⁵³

Alla örlogsbesök benämns som inofficiella örlogsbesök vilket medför en lägre protokollär nivå på besöket. Endast då Sveriges statschef medföljer ombord till ett besök i ett annat land, blir benämningen på besöket i stället ett officiellt örlogsbesök och ett statsbesök.

Förutom de mer ceremoniella delarna av besöken har också örlogsbesöken givit de svenska officerarna möjligheter till ett personligt kontaktskapande marina yrkesmän emellan.

I Förordning (1996:930) om örlogsbesök, flygning med militära luftfartyg och tjänstgöring utomlands, stipuleras: ”1 § Örlogsbesök får göras i en utländsk hamn endast efter regeringens tillstånd. 2 § Örlogsbesök skall planeras och genomföras i samverkan med svensk beskickning eller svenskt konsulat”.⁵⁴ Således kan man med detta se att örlogsbesöken inte enbart är en intern angelägenhet för flottan, då det finns regleringar för dels statsledningens godkännande av besöken samt att planering och genomförandet skall ske i samråd med vår beskickning i det tilltänkta besökslandet. Detta så att örlogsbesöken inte på något sätt skulle kunna utsätta Sverige för situationer som inte stämmer överrens med den förda säkerhetspolitiken.

⁵² Borgenstam C, Insulander P, Åhlund B, (1993), *KRYSSARE Med svenska flottans kryssare under 75 år*, Falkenberg, CB Marinlitteratur, s. 97.

⁵³ Haglund M, Wallén G, (2009), ”30 år av kallt krig” i *KUSTFLOTTAN DE SVENSKA SJÖSTRIDSKRAFTERNA UNDER 1900-TALET*, Karlskrona, Kungliga Örlogsmannasällskapet, s. 133.

⁵⁴ Regeringskansliets rättsdatabaser, sökord 1996:930, hämtad 2011-03-18 kl 13.45, http://62.95.69.15/sfs/sfst_form2.html.

I citatet ovan: ”Ett traditionellt sätt att demonstrera närvaro är *örlogsbesök* i främmande hamnar för att tydliggöra statens intressen i regionen”. Detta tydliggörande av statens intressen är en verksamhet som har bedrivits och är en tradition i flottan som är långtgående tillbaka i tiden. Enligt en förteckning från föreningen ”Flottans Män” redovisas utlandsbesök och långresor genomförda mellan åren 1837-2005 till ha uppgått till ca 390 stycken olika resor. Denna förteckning har sin tyngdpunkt i utlandsexpeditioner och långresor och redovisar inte de enskilda örlogsbesök som kustflottans enheter har genomfört. Skulle dessa redovisas kommer förteckningen att bli mycket längre.⁵⁵

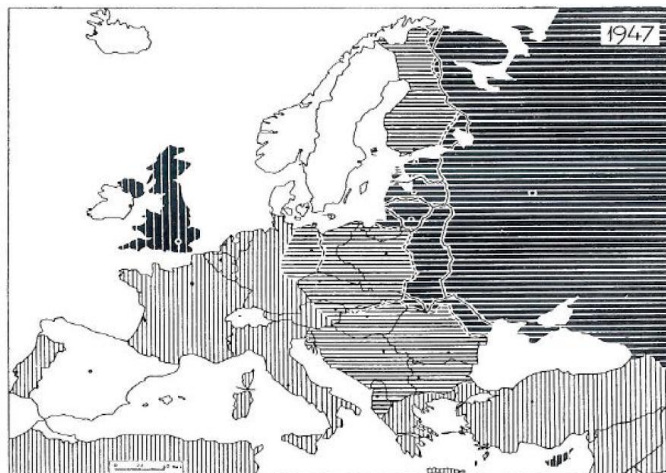
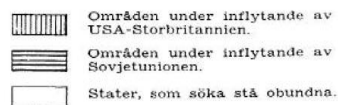
4. Analys av empirin

4.1 Inledning - Säkerhetspolitisk exposé av vårt närområde 1945-1950

För att kunna sätta in de marina handlingarna i en politisk kontext kommer jag inledningsvis att beskriva den säkerhetspolitiska omvärld som Sverige befann sig i och som de svenska sjöstyrkorna hade att operera i.⁵⁶

⁵⁵ Flottans Män, Lista över alla långresor inom svenska flottan mellan 1837-2005, hämtad 2011-03-18 kl 13.50, http://www.flottansman.se/Alvsnabben/alla_langresor.htm.

⁵⁶ Utrikespolitiska institutet, (2008-2009), Ryssland, Finland, Estland, Lettland, Litauen, Polen, Tyskland, Danmark, Norge samt Sverige samt Kronvall O, Petersson M, (2005), *Svensk säkerhetspolitik i supermakternas skugga 1945-1991*, Stockholm, Santérius Förlag, s. 21-45.

Den begynnande blockuppdelningen enligt ÖB-47

Fig. 3, Det rådande säkerhetspolitiska läget 1947 enligt ÖB utredning ÖB-47.⁵⁷

Det säkerhetspolitiska läget från det andra världskrigets slut 1945 fram till 1950 var för Sveriges del osäkert. De omgivande länderna och den säkerhetspolitiska situationen såg inte längre ut som de gjorde innan kriget. Den svenska utrikespolitikens riktmärken var från 1945 alliansfrihet, nordism samt världsorganisation.⁵⁸ Fram till 1947-1948 präglades det svenska strategiska läget av betydande osäkerheter då Sverige hamnade i skärningspunkten mellan två världsmakter. De politiska förutsättningarna klarnade och fixerades efter Norges och Danmarks NATO-medlemskap samt Finlands ingående i VSB-pakten med Sovjet.⁵⁹ I Sverige var man överrens om att landet inte skulle ansluta sig till något utav stormaktsblocken. De politiska partierna var ense om den svenska säkerhetspolitiska grunden om en neutralitetspolitik baserad på alliansfrihet och

⁵⁷ Agrell W, (1985), *Alliansfrihet och atombomber*, Stockholm, Liber Förlag, s. 85.

⁵⁸ Malmberg M, (1995), "Den ståndaktiga nationalstaten. Formativa år för svensk europapolitik 1945-1949", i *Sverige inför en ny världsordning, 1945-50*, Stockholm, Utrikespolitiska Institutet, s. 109.

⁵⁹ Kronvall O, Petersson M, (2005), s. 22f.

ett starkt försvar. En vidare politisk enighet ledde till Sveriges inträde i Förenta Nationerna 1946.⁶⁰

Sovjetunionen stod som en av segrarna i det andra världskriget och stod med trupper från Murmansk ner till Lübeck inklusive Bornholm och dominerade kusterna från finska viken ner till gränsen mot Danmark. Sovjet var dock starkt försvagad⁶¹ och var bara på det militära området att betrakta som en stormakt⁶²

Finland hade ett vapenstilleståndsavtal med Sovjet från september 1944. Det formella fredsavtalet undertecknades 1947 i Paris som i princip kom att bekräfta villkoren från vapenstilleståndsavtalet. I och med detta utrymde de sovjetiska trupperna Finland, med undantag för basen i Porkkala. 1948 ingick Finland och Sovjet ett vänskaps-, samarbets- och biståndsavtal, VSB-avtalet.⁶³ ”[F]inland [hade] visserligen inte blivit en satellitstat, men befann sig under starkt sovjetiskt inflytande”⁶⁴. Avtalet omfattade bland annat skrivningar om en finsk-sovjetisk försvarssamverkan.

Estland, Lettland och Litauen var sedan slutet av 1944 och början av 1945 återigen ockuperade av Sovjetunionen. Stora grupper, 270 000 balter, massflydde till bl.a. Sverige och andra deporterades av sovjet till Sibirien. De som var kvar led under det sovjetiska förtrycket med folkmord, militarisering, förryskning och allmän ofrihet samt växande miljöförstöring.⁶⁵

Polen var på alla sidor omgivet av Sovjet eller av Sovjet ockuperade områden och blev folkrepublik 1947, en benämning på de kommunistiskt styrda regeringarna som kom att dominera i Östeuropa.⁶⁶ Sverige var på grund av problem med bränsleförsörjningen starkt beroende av polsk kol och landet blev på så sätt den viktigaste handelspartnern i öststatsblocket.⁶⁷

⁶⁰ Wiklund L, (1997), ”Den ryska Björnen”, i *HOTET FRÅN ÖSTER*, Stockholm, Försvarshögskolan, s. 81.

⁶¹ Ibid., s. 82.

⁶² Wallerfelt B, (1997), ”Den svenska krigsplanläggningen i det kalla krigets inledande fas 1945-1958. Militära och politiska aspekter.”, i *HOTET FRÅN ÖSTER*, Stockholm, Försvarshögskolan, s. 135.

⁶³ Ibid., s. 138.

⁶⁴ Kronvall O, Petersson M, (2005), s.22.

⁶⁵ Kung A, (1991), *BALTIKUM - en handbok om Estland, Lettland, Litauen*, Hudiksvall, Winbergs Förlag AB, s. 23f.

⁶⁶ Wiklund L, (1997), sida 80.

⁶⁷ Karlsson B, (1995), ”Sveriges relationer till Östeuropa 1945-1950”, i *Sverige inför en ny världsordning, 1945-50*, Stockholm, Utrikespolitiska Institutet, s. 47.

Den tidigare stormakten Tyskland var politiskt, militärt samt ekonomiskt krossad och var nu indelad i fyra ockupationszoner.⁶⁸

Danmark och Norge var sedan i början av maj 1945 befriade från den tyska ockupationsmakten. Informella förhandlingar om ett gemensamt skandinaviskt försvarsförbund mellan Sverige, Danmark och Norge inleddes 1948, på svenskt initiativ, men gick om intet i början på 1949⁶⁹. Bägge nationerna blev sedermera medlemmar av NATO i april 1949.

Den svenska regeringen ansåg att landet skulle förhålla sig väl till den västliga integrationen, dock kunde landet inte bli medlem då det skulle hämma den svenska handlingsfriheten.⁷⁰

”Amerikanarna och britererna beklagade båda att Sverige inte gick med i Atlantpakten vid dess bildande 1949.”⁷¹ Relationerna mellan de stora makterna i öst och väst började frosta till och det kalla kriget var i antågande.

Det ovan listade händelserna utgör grunden för det högst osäkra säkerhetspolitiska läget som Sverige befann sig i under perioden 1945-1950 och det är utifrån denna kontextuella bild som flottans marindiplomatiska förehavanden nu skall analyseras i en småstats stödande inducering.

4.2 Stöd till humanitära insatser

I det undersökta materialet från tiden 1945-1950 har jag återfunnit en händelse som är väl dokumenterad och som representerar denna del av en småstats stödande inducering. Ur ett validitets perspektiv finner jag att den undersökta empirin korresponderar väl mot den tidigare beskrivna operationaliseringen. Undersökningen i denna specifika del av teorin speglar väl vad som skall undersökas. Då det är så specifika händelser som undersöks är min bedömning att risken av att systematiska fel uppstått är ringa. Resultatet visar, trots att endast ett enda fall i denna kategori identifierats, att resultatet har god validitet. Undersökningen är genomförd på ett noggrant och tillförlitligt sätt, med de källor i form av handlingar på krigsarkivet och annan

⁶⁸ Wiklund L, (1997), s. 82.

⁶⁹ Kronvall O, Petersson M, (2005), s.23 samt 35ff.

⁷⁰ Ibid., s. 31.

⁷¹ Zetterberg K, (1997), ”Skandinavisk samverkan?”, i *HOTET FRÅN ÖSTER*, Stockholm, Försvarshögskolan, s. 60.

marinhistorisk litteratur som funnits till buds och uppvisar även därför en god reliabilitet. Undersökning skulle kunna upprepas och då ge samma resultat.⁷²

Efter det att krigshandlingarna inställts 1945 uppstod behovet av en humanitär insats i form av att överlevande från de tyska koncentrationslägren skulle undsättas.⁷³ Den svenska viljan till humanitära insatser hade visats tidigare genom de insatser som de ”vita bussarna” utförde, där greve Folke Bernadotte organiserade hemtagningen av ca 15000 koncentrationslägerfångar under de sista krigsmånaderna. De administrativa enheterna som organiserade hela operationen ifrån de allierades sida var UNRRA tillsammans med SHAEF.⁷⁴

Planläggningen av operationen samt beslut om densamma präglades av skyndsamhet. Från det att den formella förfrågan om deltagande inkommit till den svenska regeringen fram till dess att ett svenskt beslut fattats rörde det sig endast om en dag. Således hade någon form av förvarning givits så att beredning av ärendet kunde påbörjas tidigare innan beslut fattats. Den 31:a maj meddelades till statssekreteraren i socialdepartementet, att UNRRA tacksamt tar emot ett svenskt erbjudande om att ta emot 10000 *displaced persons* och undrar samtidigt över vilken transportkapacitet som Sverige kan ställa till förfogande. Redan den första juni beslutades det att Lasarettsfartyget Prins Carl samt 4 inhyrda fartyg skulle delta i denna omfattande humanitära insats med start i slutet av juni och fortsätta fram till i slutet av juli. I beslutet anbefalls marinförvaltningen att ”att ställa lasarettsfartyget Prins Carl till civilförsvarsstyrelsen förfogande för erforderlig tid”.⁷⁵

Fartygen förbereddes omgående genom att bland annat besättningarna kompletterades med sjukvårdspersonal, fartygen avmagnetiserades och minskyddet kompletterades, lastrum ställdes i ordning som förläggningstrymmen, fartygen försågs med röda kors samt annan märkning så att

⁷² Davidson B, Patel R, (1994), s. 84ff samt Hallenberg J, Ring S, Rydén B, Åselius G, (2008), sida 73.

⁷³ Birke S, (2002), ”De vita skeppen – en svensk humanitär operation 1945”, i *Forum Navale nr 58*, Stockholm, Sjöhistoriska samfundet, s. 9-38.

⁷⁴ UNRRA= United Nations Relief and Rehabilitation Administration, SHAEF= Supreme Headquarter Allied European Forces. Birke s, (2002), s.9-38.

⁷⁵ Birke S, (2002), S. 11. De övriga fartygen var S/S Kastelholm, M/S Kronprinsessan Ingrid, M/S Karskär samt M/S Rönnskär.

man klart såg att fartygen kom från Sverige.⁷⁶ För att handha alla kontakter med de allierade myndigheterna i Tyskland upprättades ett detachment i Lübeck som bestod förutom av svensk personal, som bland annat var med under den humanitära insatsen med de vita bussarna, även av tyska och brittiska läkare, sjuksköterskor vaktmanskap etc. Den 22:a och den 23:e juni lämnade fartygen Trelleborg och satte kurs mot Travemündes redd, med tysk minsvepareskort, innan färden fortsatte in mot Lübeck. Minsvepareskorten drogs senare in då istället akustiska svep, i form av bullerbojar, monterats på fartygen.

De första patienterna kom till Lübeck med tåg från det förutvarande koncentrationslägret Bergen – Belsen, som nu administrerades av britterna och som tjänade som uppsamlingsplats. Patienterna var av britterna utvalda för att de tålde transport, bedömdes kunna bli helt eller delvis återställda i Sverige och led ej av någon epidemisk sjukdom. Den svenska administrationen, civilförsvarsstyrelsen, tillfogar ytterligare ett villkor till listan nämligen att patienterna inte fick vara sinnessjuka. Efter ombordtagning av patienterna satte fartygen kurs mot ett flertal svenska hamnar, Malmö, Göteborg, Kalmar, Norrköping, Slite med flera där vidare vård för patienterna väntades. Operationen avslutades den 26 juli och då hade de fem fartygen sammanlagt genomfört 36 resor till Lübeck och lyckades på dessa medbringa ca 9300 patienter, huvuddelen kvinnor samt ett fåtal barn, som bedömdes vara sjukast och i behov av vidare vård i Sverige.⁷⁷

En tydligare humanitär insats än denna har jag vid min forskning inte kunnat finna. Därmed inte sagt att det inte förekommit ytterligare marina insatser som har varit av humanitär karaktär under denna tidsperiod. Detta är dock den största humanitära operation som genomförts i vår maritima historia, hittills. Sammanfattningsvis, sett ur ett marindiplomatiskt perspektiv, är den ovan beskrivna händelsen inte av den karaktären att den passar in i den befintliga teoribildningen enligt Luttwak. Den förtjänar dock en rättmäktig plats i den nya förgreningen småstats stödjande inducering, då humanitära insatser av olika slag och former är ett mycket viktigt inslag i den internationella marindiplomatiska sfären.

⁷⁶ Svenska flaggor samt ordet Sverige skulle med stora bokstäver målas på fartygets bordläggning tillsammans med fartygets namn.

⁷⁷ KrA ref nr:10.

4.3 Stöd till civil sjöfart och handel

Jag har i det empiriska materialet funnit händelser som faller in under denna del av en småstats stödande inducering. Ur ett metodologiskt perspektiv är validitets och reliabilitetsresonemanget i 4.2 applicerbar även på denna kategori. I det empiriska materialet har ett antal valida händelser funnits som prövats mot operationaliseringen och som funnits sammanfallande.

Stöd till civil Sjöfart.

Det andra världskriget i land slutade i Europa den 9:e maj 1945, men till sjöss var den ingalunda avslutad oaktat den tyska kapitulationen. Under det andra världskriget minerades Östersjön, Östersjöutloppen, Kattegat och Skagerack med över 109 000 minor och 20 100 svephinder. De minerande nationerna var Sverige, Sovjetunionen, Tyskland, Finland och Storbritannien. Mineringarna kom att påverka de farvatten som handelssjöfarten utnyttjade, trots att dessa fartyg inte var den primära målgruppen för mineringarna.

Redan i januari 1945 togs direktiv fram i samråd mellan Chefen för Marinen, statens krigsförsäkringsnämnd och trafikkommissionen för att förbereda det kommande arbetet med att röja det egna utlagda mineringarna. Marinstaben utarbetade bestämmelser för efterkrigsminsvepningen som kunde gå av stapeln i och med Tysklands kapitulation den 9:e maj. De minröjningsfartyg som stod till förfogande var fördelade på de fyra marindistrikten ost, syd, väst och Öresund. Det av Sverige utlagda minorna för att skydda eget territorial hav röjdes under sommaren och hösten 1945.⁷⁸

En samordnad svepning av de europeiska farvattnen skulle komma att ske under brittisk ledning, i *International Central Mine Clearance Board*. Sverige inbjöds att delta men begränsades att delta då all röjning på internationellt vatten krävde tillstånd av de allierade. Orsaken till detta var bland annat att briterna fällt en ny sorts mina i områdena kring Skagerak, Kattegat och runt Falsterbo. Denna nya mina saknade Sverige resurser till att kunna röja på ett säkert sätt samt att briterna ville hemlighålla konstruktionen av minan för Sverige. Sverige uppdrogs initialt att röja

⁷⁸ Bergström H, Swahn P, (1996), *MINSVEPARE*, Falkenberg, CB Marinlitteratur, s. 219.

leder som skulle underlätta för kusttrafiken och det egna fisket.⁷⁹ På västkustens och i Öresunds marindistrikt deltog sammanlagt 45 minsvepare.

Initialt skulle all svepning göras för att säkra de så kallade NEMEDRI-lederna.⁸⁰ Dessa utgjorde huvudleder i Europa och var utprickade i alla farvatten även i vår närhet, utom i öststaternas farvatten, då de valt att stå utanför samarbetet. Att minfaran inte kunde negligeras får representeras av den svenska ångaren *Sten Sture* som i januari 1947 minsprängdes och gick under med man och allt, vid Bornholm på sin resa från Szczecin i Polen till Sverige med stenkol, (se 4.1 ovan).⁸¹ Hösten 1974 öppnades alla oröjda områden för sjötrafik då minfaran bedömts ha gått ner.

Handel:

Stöd till svenskt fiske.

Efter kriget bidrog fisket till folkförsörjningen i en tid då fortfarande många varor var ransonerade. I hemmafartvatten låg aldrig fisket helt nere och det fiske som bedrevs i Nordatlanten bedrevs årligen av ett 30-tal fartyg och de bärgade hem mellan 600-1500 tunnor sill per fartyg under en normal fiskesäsong. Fiskevattnen utgjordes av områden i Nordsjön samt öster om Island och när dessa förklarats minfria 1949 kunde det svenska fisket återupptas i större omfattning. Stödfartygens roll var att bistå fiskarna med bland annat läkarhjälp samt smärre reparationer av fartygen. Detta för att de resurser som fanns på Island var fåtaliga i den del av landet som var aktuell och att konkurrensen om densamma var hård bland alla fiskande nationer som fanns representerade där uppe.⁸²

1946 utgjordes stödet till fiskarna av kanonbåten/sjömättingsfartyget Svensksund och 1949 var hjälpkanonbåten Odin satt att stödja de svenska fiskarna som detta år uppgick till ca 100 fartyg.⁸³

⁷⁹ Haglund M, Wallén G, (2009), s. 130.

⁸⁰ NEMEDRI= North European and Mediterranean Routing Instrucktions.

⁸¹ Först hösten 1974 öppnades tidigare oröjda farvatten för sjötrafik, då minfaran bedömts ha nedgått till en ofarlig nivå. Haglund M, Wallén G, (2009), s. 131.

⁸² Bergström H, Swahn P, (1996), s. 249.

⁸³ KrA ref nr:11.

Sommaren 1950 bemannade flottans personal Fiskeristyrelsens fartyg Skagerak för att vara de svenska fiskarna behjälpliga.⁸⁴

Stöd till svensk utrikeshandel.

Vintertid användes flygplankryssaren Gotland som skolfartyg för vidareutbildning av kadetter samt för att representera marinen och Sverige ute i världen. Fartyget i sig väckte visst uppseende då man inom ett och samma skrov sökte att inrymma såväl en kryssares som ett hangarfartygs egenskaper.⁸⁵ Fartyget var vidare ett fint exempel på svensk skeppsbyggnadsteknik samt på olika industriprodukter, som på så sätt kom att visas upp.⁸⁶

Vid resan 1946- 1947 besöktes 9 länder och kryssaren lade till i 13 hamnar. Fartygschefen på resan kommandörkapten Henning Hammargren beskriver ändamålet för resan enligt följande:

De årliga vinterexpeditionerna med flottans fartyg till främmande farvatten äro i främsta rummet att betrakta som övningsfärder, avsedda att dana sjömän.[...] Men förutom att skapa tillfällen till övningar och studier ha långresorna också till ändamål att sprida kännedom om och intresse för Sverige och dess näringsliv samt härigenom lämna ett omedelbart stöd åt rikets representanter i de besökta länderna[...]⁸⁷

I Marocko diskuteras intensifierat handelsutbyte länderna emellan mineraler och frukt från Marocko mot trä, maskiner och pappersmassa från Sverige. Propagandaskrifter från Exportföreningen delas ut.⁸⁸ I Rio sammanstrålar fartyget med en handelsdelegation som leds av H.K.H. Prins Bertil.⁸⁹ I Venezuela önskar man att få svenska industriprodukter såsom järn, maskiner och fartyg.⁹⁰ I Colombia diskuteras handelsutbyte i form av att de önskar hjälp med pappersmassa, glas, byggnadsmaterial samt att de vill köpa fartyg. I utbyte skulle Sverige kunna

⁸⁴ Haglund M, Wallén G, (2009), sida 138.

⁸⁵ Borgenstam C, Insulander P, Åhlund B, (1993), s. 74.

⁸⁶ Ibid., s. 88.

⁸⁷ Kock W, (1947), *RESA TILL RIO MED GOTLAND I VÄSTERLED*, Stockholm, NATUR OCH KULTUR, s. 7.

⁸⁸ Ibid., s. 33.

⁸⁹ Ibid., s. 100.

⁹⁰ Ibid., s. 136.

få olja och kaffe.⁹¹ Vid de olika hamnbesöken sammanstrålar fartyget allt som oftast med representanter för olika svenska företag och de utbyter erfarenheter och samtalar med representanter för det lokala näringslivet.⁹²

Det jag beskrivit ovan ger en liten bild av hur fartyget och dess besättning tillsammans med svenska företag är integrerade i försöken att främja nya eller befintliga exportmarknader för den svenska industrin. Utbildningsexpeditionen och långresans betydelse för den enskilde sjömannen, aspiranten och officeren att fullgöra sin tjänst i Konungens flotta är också viktigt.

[Men] den har större betydelse, än man kanske anar för svensk handel och industri i utlandet och för att ge ett handtag åt dess många gånger beundransvärda representanter på främmande botten.⁹³

Beskrivningen om de olika hamnaktiviteterna får exemplifiera för de övriga långresorna som flottan företog under denna tidsperiod. Där jag är tämligen övertygad om att jag kommer att kunna finna motsvarande beskrivningar om besök och samarbete med exportindustrin för de resor som företogs av Pansarkryssaren Fylgia 1945-1946 (Portugal, Norge, Eire, Belgien), 1947-1948 (England, Medelhavet, Västafrika, Frankrike) och vidare resor med Gotland 1946-1947 (Västafrika, Sydamerika, Mexico, USA, Bermuda, Portugal), 1948-1949 (England, Afrika, Nederländerna) samt 1949-1950 (Portugal, Madeira, Trinidad, Jamaica, USA, Bermuda, Frankrike) samt 1950-1951 (Casablanca, Neapel, Madeira och Rotterdam), vilket jag nu av utrymmesskäl inte beskriver vidare.

Sammanfattningsvis påstår jag att alla de olika beskrivningarna ovan, stödet till den civila sjöfarten genom efterkrigsminröjningarna, stöd till svenskt fiske med ett framskjutet stödfartyg samt stödet till den svenska utrikeshandeln genom långresorna till främmande hamnar alla är valida handlingar på marindiplomati som en småstat som Sverige med lätthet kan utföra med ett

⁹¹ Kock W, (1947), s. 163.

⁹² Direktör Josephson, chef för SKF Mexico kontor bjuder in officerare och aspiranter till frukost i sin vackra trädgård. Ibid., s. 179.

⁹³ Ibid., s. 240.

småstats stödjande inducerings perspektiv. Handlingar som får och har betydelse för nationen i en småstatlig kontext.

4.4 Örlogsbesök

I förordet till *Flottan och det kalla kriget*, beskriver Professor Kent Zetterberg Sveriges internationella militärutbyte i olika perspektiv där de svenska örlogsbesöken utgjorde en del av dessa.

[...] Utlandsresornas betydelse för flottan liksom de utländska flottornas besök i svenska hamnar. Det var marin diplomati på hög nivå som gav många signaler i omvärlden.⁹⁴

Under denna tidsperiod genomfördes en lång rad av örlogsbesök, några av dessa i samband med långresor och vinterexpeditioner till områden utanför vårt närområde. Dessa har jag beskrivit i det förra kapitlet, dessa också kan kategoriseras som ett stöd till den svenska utrikeshandeln. Vissa av de besökta hamnarna på långresorna var dock att betrakta som ”vanliga” örlogsbesök utan ett bakomliggande syfte att stödja svensk industri vid dess exportansträngningar.

De övriga besöken gjordes till stater i vårt direkta närområde, till nordiska eller till andra nordeuropeiska länder. I bilaga 1 återfinns en förteckning över örlogsbesöken som genomfördes mellan åren 1945-1950.

Forskningen visar att inte mindre än 23 olika örlogsbesök genomfördes. Antalet länder som besöktes på dessa var 36 stycken varav ett antal av dem besöktes upp till 6 gånger t.ex. Norge och Danmark. Det antal besökta städer uppgick till inte mindre än 69 varav även här ett antal besöktes vid ett flertal tillfällen, Köpenhamn t.ex. 4 gånger. Den stora bredd på deltagande fartyg ur kustflottan från pansarskepp, kryssare, jagare, ubåtar, stödfartyg, torpedbåtar, minsvepare m.m. visar på att örlogsbesöken var en angelägenhet för i stort sett alla fartygstyper i kustflottan. Örlogsbesöken genomfördes bl.a. som ett led i utbildningen av blivande officerare samt besättningsmän. Vidare genomfördes även handlingar som beskrivits i de föregående kapitlen. Örlogsbesöken var alla av vänskapliga och ceremoniella karaktär och inget annat har framkommit som tyder på motsatsen.

⁹⁴ Haglund M, (2009), *Flottan och det kalla kriget, ett personligt perspektiv*, Stockholm, Försvarshögskolan, s. 5.

Sammanställningarna ovan visar på en bredd av besöken både i avseende på antal men också i avseende på antalet besökta länder och också antalet städer. Besöken skulle kunna indelas ytterligare i olika kategorier beroende på vad det egentliga syftet med besöken var. Vi får dock inte glömma grundtanken med induceringen, att det är hos mottagaren vi skall läsa av hur besöken uppfattas och då efter detta kategorisera dem inom de olika delarna av induceringsteorin. Jag påstår dock att i alla de ovan beskrivna besöken utom ett, kommer det mottagande landet inte kunna placera örlogsbesöket inom den rådande teoribildningen, här beskriven av Luttwak.⁹⁵ De olika besöken skall mer ses som att de genomfördes i en form som skapade *goodwill* både hos oss själva och hos det besökta landet, rent vänskapliga besök. Örlogsbesöken under de längre långresorna till fjärran länder också med det tillägget att även stödja den egna industrins export ambitioner. Många av örlogsbesöken gjordes också av skolfartyg och hade således även ett utbildningssyfte för officersaspiranterna och kadetterna ombord. Man skall inte heller underskatta de möjligheter till det personligt kontaktskapande som varje besök medförde, då besöken innehöll programpunkter där respektive landsenheter skulle besökas. För kadetterna kunde detta särskilt ske under den förbrödring som företogs under de olika officiella och inofficiella inslagen under de nordiska marinkadettmötena.

Sammanfattningsvis, sett ur ett marindiplomatiskt perspektiv, är de ovan beskrivna örlogsbesöken inte av den karaktären att de passar in i den befintliga teoribildningen enligt Luttwak. Den har dock ett berättigande i den nya förgreningen småstats stödjande inducering då de är bevis på marindiplomatiska handlingar som en småstat som Sverige genomför.

4.5 Sammanfattning av empirin och analysens resultat

I kapitlet har jag utifrån de tre kategorierna på småstats stödjande inducering analyserat dess användbarhet mot ett historiskt underlag.

Ser man på handlingarna utifrån den rådande teoribildningen, här representerad av Luttwak, visar det sig att handlingarna inte passar in i de olika rådande definitionerna. Applicerar jag däremot

⁹⁵ Det enda besöket jag åsyftar är besöket 1950 i Torhavn på Färöarna. Detta skulle kunna klassificeras inom *stödjande dynamisk marin inducering* enligt den tidigare beskrivna definitionen.

empirin med en småstats stödjande inducerings perspektiv finner jag att dessa handlingar får en bättre överensstämmelse.

I det inledande kapitlet ställdes forskningsfrågan:

- Hur och i vilken utsträckning använde sig Sverige av det marindiplomatiska instrumentet under perioden 1945-1950?

Resultatet av den empiriska genomgången av kustflottans förhållanden under åren 1945–1950 visar hur småstaten Sverige med dess flotta genomfört ett stort antal handlingar som faller inom ramen för den marina induceringsteorin. Genom den humanitärt stödjande handlingen, stödet till sjöfart och handel samt det stora antalet örlogsbesök visar hur dessa rent praktiskt har gått till väga. Avseende frågan i vilken utsträckning Sverige använde sig av marindiplomati, anser jag att den också blir besvarad i den kategoriserade genomgången i detta kapitel. I vissa av de undersökta kategorierna har det empiriska materialet varit tunt t.ex. stöd till humanitära insatser, men det som funnits är handlingar som uppvisar en villighet och ett generellt mönster för Sveriges småstats stödjande inducering.

5. Diskussion samt avslutning

5.1 Problemformuleringen samt forskningsfrågorna

I inledningen till denna uppsats presenterades en problemformulering och ett antal forskningsfrågor. Problemformuleringen samt den första forskningsfrågan har sin grund i de marindiplomatiska teorierna och kan besvaras med följande⁹⁶:

Jag har visat att den form av subtil marindiplomati som Sverige genomförde mellan åren 1945-1950 inte är applicerbar i den rådande teoribildning, här representerad av Luttwaks

⁹⁶ Problemformuleringen: Kan man inom de rådande teoribildningarna beskriva den mer subtila form av marindiplomati som småstaten Sverige bedrivit mellan åren 1945-1950? Är den marina diplomatin en reflektion av den rådande teoribildningen? Eller är det en utveckling av densamma? Eller är det rent av nydanande inom det marin diplomatiska teoriområdet? Samt forskningsfråga 1: I vilken utsträckning är den rådande teoribildningen inom marindiplomati applicerbar på en småstat? Hur kan dessa teorier utvecklas för att inkludera de marindiplomatiska handlingar som är typiska för en småstat såsom Sverige?

induceringsteori. Detta beror på att de småstatliga subtila handlingarna som genomförts inte var av den karaktären att de reflekterar definitionerna på de olika förgreningarna inom teorin, som är mer tillämpliga på en stormakts marindiplomati. Handlingarna som genomfördes var inte heller en utveckling av befintliga teorier. De skall snarare betraktas som en nydaning inom Luttwaks marindiplomatisk teoribildning. De olika marindiplomatiska handlingarna som småstaten Sverige bedrev blir bättre definierade om den befintliga teoribildningen utvecklas och kompletteras till att även omfatta en småstats marindiplomatiska handlingar. Induceringsteorin kompletteras med en kategori som jag benämner småstaters stödjande inducering. Den delas i sin tur in i tre kategorier som beskriver en subtil del av småstatens marindiplomatiska handlingar inom induceringsteorin. Induceringsteorin får därmed också en större bredd när den omfattar både stormakternas och småstaternas marindiplomatiska handlingar.

Forskningsfrågan, ”Hur och i vilken utsträckning använde sig Sverige av det marindiplomatiska instrumentet under perioden 1945-1950?”, är besvarad i det fjärde kapitlet men diskuteras ytterligare här. Genom de olika redovisningar av de marindiplomatiska handlingarna i form av humanitära insatser, stöd till sjöfart och fiske samt genom örlogsbesök blir frågan om *hur* Sverige använt sig av det marindiplomatiska instrumentet besvarad. Avseende i vilken utsträckning som den bedrivits på vill jag påstå att Sverige som småstat bedrivit denna med en ambitionsnivå som korresponderar med den nivå som en småstat kan ha. Detta med de marina resurserna som fanns till förfogande, de politiska ambitionerna samt den rådande säkerhetspolitiska situationen som omgav Sverige vid denna tidpunkt.

Det som flottan genomförde under denna tidsperiod i kategorin humanitära insatser gav omvärlden klara signaler på att Sverige ville vara med att ta ett humanitärt ansvar efter den katastrof som drabbat övriga Europa under kriget. 9300 personer kunde genom denna humanitära handling bringas till sjukhusvård i Sverige och därmed ges förutsättningar till en bättre konvalescens. Den signaleffekt som de vita skeppen sände ut kan ses som en fortsättning på den signaleffekt som evakueringsoperationerna med de vita bussarna inledde. Säkerhetspolitiskt ligger handlingarna i linje med de ambitioner som småstaten Sverige har att vi skall verka inom det humanitära området med de resurser som vi har till vårt förfogande. Ur ett marindiplomatiskt

perspektiv finner nu denna form av diplomati ett berättigande i induceringsteorin i kategorin småstaters stödande inducering.

Inom kategorin stöd till sjöfart och handel var åtgärderna avseende minsvepningen väsentlig för att kunna skapa säkra, trygga och farbara farvatten för vårt handelstonnage kring Sveriges kuster samt på rutterna mot våra handelspartners. Sveriges beroende av en fungerande handelssjöfart för samhällets funktioner och industrin var vital. Dels för importen av viktiga råvaror till den egna industrin men även för den stora exporten som uppstått efter krigets slut till länderna i det krigshärjade Europa. Det stöd till handeln som flottan visade exportindustrin i de kanske lite mer främmande länderna, var utav en utsträckning som följde de mönster av expeditioner till främmande farvatten som flottan genomfört sedan en längre tid tillbaka i tiden. Bägge kategorierna fyller väl upp kategorin stöd till sjöfart och handel i småstats stödande induceringsteorin.

Slutligen inom kategorin örlogsbesök visar det stora antalet besökta länder och städer att de handlingarna utgjorde en stor del av den subtila marina diplomatin under dessa år. Motiven bakom varför vissa länder besöktes kan te sig enkla då örlogsbesöken i princip var av karaktären vänskapligt ceremoniella. Andra besök passar kontextuellt in i den då rådande säkerhetspolitiska situationen och den förda svenska politiken. Sverige hade ambitioner att tillsammans med Danmark och Norge bilda ett skandinaviskt försvarsförbund. Att under dessa tider förlägga örlogsbesök till dessa länder var ett sätt för Sverige att understryka de goda relationer våra länders flottor och nationer hade sinsemellan. Med Danmark fanns ytterligare det faktum att delar av den danska flottan som befunnit sig i exil i Karlskrona under den senare delen av kriget kan ha skapat speciella vänskapsband med svenska officerare. Detta bidrog förmodligen till att de svenska örlogsbesöken mottogs med den äran.⁹⁷

⁹⁷ Armémuseum, sökord: En flotta i exil, hämtad 2011-03-17 kl 19.23,
http://www.sfhm.se/templates/pages/ArmeSearchPage____69.aspx?epslanguage=EN&s=En%20flotta%20i%20exil&o=40.

Örlogsbesöken till Storbritannien genomfördes bl.a. för att tacka det brittiska amiralitetet för det stöd som gavs Sverige efter 1945. Vidare var det svensk-brittiska samarbetet inom utbildnings och materielfrågor inom det marina området betydelsefulla. Örlogsbesöken måste då ses som ett led i att stadfästa de goda relationerna som länderna hade sinsemellan efter kriget.⁹⁸

Med örlogsbesöken kan vidare ett geografiskt mönster utläsas. Inga besök genomfördes i vårt närområde, öster om den 55:e longituden (Köpenhamn). Till vare sig Finland, Sovjetunionen, Estland, Lettland, Litauen eller Polen förlades några örlogsbesök. Vad kan då den bakomliggande anledningen till detta vara? Var det ett medvetet ställningstagande? Till att börja med kan jag bara spekulera i att anledningen till att inga baltstater besöktes kan ha att göra med att Sverige känner av ett dåligt samvete för dem och deras sak under och efter kriget för det förhållningssätt som Sverige intagit mot dessa länder. Avseende vårt närmast östra grannland så har Sverige av tradition alltid haft starka band med Finland. Den nya svenska statsministern Tage Erlander förlade traditionsenligt ett utlandsbesök till landet 1947⁹⁹, men inga av kustflottans enheter var under denna tidsperiod på något örlogsbesök till landet.

På förfrågan om en svensk amiral kunde få besöka varvsfaciliteter i Åbo svarade de finska myndigheterna: ”nuvarande läge och tidpunkt icke kan ordnas med ett besök av en så hög officer.”¹⁰⁰ Jag ställer mig då frågan vad de kan ha syftat på med denna formulering? Fanns det skrivningar i stilleståndsavtalet, VSB-avtalet eller det slutliga fredsavtalet från 1947 mellan Finland och Sovjetunionen som omöjliggjorde utländska flottors besök till Finland? Var det helt enkelt så att Sverige inte visste hur de skulle förhålla sig till den nya säkerhetspolitiska situationen som uppstått i de östra delarna av Norden och att de västra delarna med deras förda politiska ideologier gjorde att vi i den europeiska rollsökningsfasen kände oss hemma i den delen av Norden? Därmed koncentrerades de marindiplomatiska handlingarna åt det väderstrecket.

⁹⁸ ”Avsikten med vår visit är först och främst att tacka för all välvilja, som brittiska amiralitetet och flottan visat den svenska flottan efter 1945.”, Borgenstam C, Insulander P, Åhlund B, (1993), s. 152 samt ”Inom marinen hade vi vid denna tid ett allt mer betydelsefullt samarbete med västmaktsmarinerna, särskilt den brittiska. Det gällde materiel- och utbildningsfrågor. En skarp gräns drogs runt de operativa problemen, som av politiska skäl icke fick beröras.”, H:son-Ericson S, (1966), *KNOPAR PÅ LOGGLINAN*, Stockholm, Bonniers, s. 212.

⁹⁹ Erlander T, (2001), *Dagböcker 1945-1949*, Stockholm, Gidlunds förlag, s.167.

¹⁰⁰ KrA ref nr: 8.

Detta väcker onekligen ytterligare intressanta frågeställningar, som av utrymmesskäl dessvärre får överlåtas på framtida forskning att besvara.

Det fanns dock ett örlogsbesök som genom sitt genomförande inte kan kategoriseras in i en småstats stödande inducering. Jag tänker här på det örlogsbesök som förlades till Torshavn på Färöarna. På Färöarna hade en frihetsrörelse uppstått som ville att Färöarna skulle göra sig fria från Danmark. Uttalanden i lokalpressen visar på tacksamhet för det stöd som Sveriges riksdag nu visar deras riksdag, alltinget och att nu denna lagstiftande församling skall ses som den sjätte lagstiftande församlingen i Norden.¹⁰¹

Grundtanken med induceringsteorin är att det är hos mottagaren som vi skall läsa av hur besöken uppfattas. Detta specifika örlogsbesök kan kategoriseras att tillhöra den stödande dynamiska marina induceringen. Ser man sedan till att samma fartyg samt ytterligare delar av Kustflottan veckan därpå besökte Köpenhamn i ett stort örlogsbesök som blir högst vänskapligt och ceremoniellt blir det lite förbryllande. Jag tror dock emellertid inte att Sverige hade några andra avsikter med örlogsbesöket och överlämnandet av gåvan, än att det just var en gåva till befolkningen på Färöarna, inte som ett visande av stöd till en frihetsrörelse.

5.2 Svensk marindiplomati - en småstats stödande inducering

Diskussionen ovan beskriver det svenska marindiplomatiska förhållningssättet, en småstats stödande inducering. De egentliga handlingarna i form av de olika kategorierna i småstats stödande inducering visar en rimlig ambitionsnivå som småstaten Sverige innehade att kunna bedriva sin marina diplomati på mellan 1945-1950. Sverige kunde helt enkelt inte manövrera inom den marindiplomatiska induceringsteorins fulla bredd. Genom att lägga till ett småstats perspektiv till Edward Luttwaks induceringsteori vinner denna teoribildning en högre grad av användbarhet för att kunna beskriva den fulla paletten av handlingar inom marindiplomati, som en stormakt och en småstat kan utöva.

¹⁰¹ KrA ref nr: 1.

Alla former av marindiplomati går dock att genomföra även för en småstat, men det pris som man kan bli tvungen att betala kan bli alldeles för högt för en småstat som Sverige. Pris i form av förlorade fartyg och manskap, internationell prestige etc. De som är satta till att avgöra om insatsen är värd sitt pris, regering och riksdag, måste noggrant överväga de för och nackdelar i en säkerhetspolitisk kontext som ett visst agerande kan ge och därefter fatta beslut. Mellan 1945-1950 har inga tecken funnits som visar att marinen medvetet skulle ägna sig åt att bedriva någon annan del av induceringsteorin än den småstatligt stödande inducerande formen. Det svenska marindiplomatiska förhållningssättet under denna tidsperiod, i den rådande säkerhetspolitiska kontexten, måste betraktas som att den föreföll vara klok för stunden.

Avslutningsvis anser jag att vi med en stabil säkerhetspolitik som grund och genom klokt fattade politiska beslut skall fortsätta att göra det vi är bra på inom det marindiplomatiska området. Det är att genom professionalism hos besättningarna och gedigna välutrustade marina plattformar skall vara med att föra den svenska diplomatins talan till sjöss. Den småstatligt stödande inducerande formen har varit och är fortfarande den rådande teoribildning som ligger närmast de marindiplomatiska handlingarna som Sverige genomför. Som ensamt småstatligt agerande är handlingarna klart koncentrerade till att vara av stödande inducerings karaktär. Ett svenskt bredare agerande och engagemang inom andra delar av induceringsteorin är möjlig, om detta agerande samtidigt kommer att ske i en allians tillsammans med andra marina nationer. Som en kugge i det internationella marindiplomatiska spelet kan Sverige fortsätta att bidra med resurser inom såväl den småstatligt stödande induceringen som övriga delar av den marindiplomatiska induceringsteorin.

5.3 Framtida forskning

Hur sker mottagandet av de handlingar som genomförs av den marina diplomatin? Hur har detta fungerat? Har det haft någon effekt? Luttwak skriver att det politiska instrumentet i form av diplomati har till sin natur att *”rely on the reactions of others, and these are reactions that naval deployments may evoke, but cannot directly induce”*¹⁰². Detta är, oavsett vilken nations utgångspunkt man har för ögonen, en central beskrivning som egentligen har sin riktighet i alla

¹⁰² Luttwak E, (1974), sida 2.

former av marindiplomati. Detta är ett outforskat område där det kan finnas behov av att bringa klarhet i vilka handlingar som den marina diplomatin framkallar och hur de tas emot hos den andra parten.

Vidare torde motsvarande forskning inom andra tidsperioder vara av intresse. Sker det någon förändring i det svenska förhållningssättet till den svenska subtila formen av marindiplomati under andra tidsperioder? Detta skulle kunna ge oss en bild av om det skett någon förändring av det svenska förhållningssättet. De möjliga bakomliggande orsakerna till en eventuell förändring eller om ingen utveckling skett kan också vara intressant att lägga ned forskning på.

Slutligen skulle vara värt att lägga forskningskrafter på att studera det svenska marindiplomatiska förhållningssättet som Sverige uppvisade mot de östra grannländerna i allmänhet men Finland i synnerhet. Att det mellan åren 1945–1950 ej genomfördes några som helst örlogsbesök till dessa länder vore intressant att belysa i en forskningsstudie.

Käll och Litteraturförteckning

Tryckta källor:

Agrell W, (1985), *Alliansfrihet och atombomber*, Stockholm, Liber Förlag.

Cable J, (1981), *GUNBOAT DIPLOMACY*, London, THE MACMILLAN PRESS LTD, 2nd edition.

Clausewitz C, (1991), *Om Kriget*, Stockholm, Bonnier.

Davidson B, Patel R, (1994), *Forskningsmetodikens grunder*, Lund, Studentlitteratur, 2:a upplagan.

Erlander T, (2001), *Dagböcker 1945-1949*, Stockholm, Gidlunds förlag.

Försvarsmakten, (2005), *Doktrin för marina operationer*, Stockholm, Försvarsmakten.

Haglund M, (2009), *Flottan och det kalla kriget, ett personligt perspektiv*, Stockholm, Försvarshögskolan.

Hallenberg J, Ring S, Rydén B, Åselius G, (2008), "Om konsten att tänka, granska och skriva på ett vetenskapligt sätt, En introduktion i metodlära", Stockholm, Försvarshögskolan.

H:son Ericson S, (1966), *KNOPAR PÅ LOGGLINAN*, Stockholm, Bonniers.

Karlsson B, (1995), "Sveriges relationer till Östeuropa 1945-1950", i *Sverige inför en ny världsordning, 1945-50*, Stockholm, Utrikespolitiska Institutet.

Kronvall O, Petersson M, (2005), *Svensk säkerhetspolitik i supermakternas skugga 1945-1991*, Stockholm, Santérius Förlag.

Luttwak E, (1974), *THE POLITICAL USES OF SEAPOWER*, Baltimore, The John Hopkins University Press .

Mahan A, (1899), *The life of Nelson*, London, Samson Low Marston & Co. Ltd.

Malmberg M, (1995), "Den ståndaktiga nationalstaten. Formativa år för svensk europapolitik 1945-1949", i *Sverige inför en ny världsordning, 1945-50*, Stockholm, Utrikespolitiska Institutet.

Till G, (2009), *Seapower, A Guide for the Twenty-First Century*, New York, Routledge, 2nd edition.

Utrikespolitiska institutet, (2008-2009), *Länder i fickformat*, Stockholm, Utrikespolitiska institutet; Ryssland, Finland, Estland, Lettland, Litauen, Polen, Tyskland, Danmark, Norge samt Sverige.

Wallerfelt B, (1997), ”Den svenska krigsplanläggningen i det kalla krigets inledande fas 1945-1958. Militära och politiska aspekter.”, i *HOTET FRÅN ÖSTER*, Stockholm, Försvarshögskolan.

Widén J, Ångström J, (2005), *MILITÄRTEORINS GRUNDER*, Stockholm, Försvarsmakten.

Wiklund L, (1997), ”Den ryska Björnen”, i *HOTET FRÅN ÖSTER*, Stockholm, Försvarshögskolan.

Zetterberg K, (1997), ”Skandinavisk samverkan?”, i *HOTET FRÅN ÖSTER*, Stockholm, Försvarshögskolan.

Otryckta källor

Thor R, (1996), ”Kanonbåtsdiplomati eller skyddande av svenska liv? – Den svenska Ålandsexpeditionen”, Stockholm, MHS.

Krigsarkivet:

KrA ref nr 1:

Chefen för Kustflottan, Stabsexpeditionen, Handlingar rörande kustflottans besök i in och utländska hamnar, 1950, serie F II, vol:2.

KrA ref nr 2:

Chefen för Kustflottan, Stabsexpeditionen, fotografier, 1946-1948, serie K, vol:21,22,23.

KrA ref nr 3:

Fartyg och fartygsförband, Tre Kronor, Krönikebok, 1947-1958, serie D III, vol:1.

KrA ref nr 4:

Fartyg och fartygsförband, Norrköping, Krönikebok, 1941-1955, serie D IV, vol:1.

KrA ref nr 5:

Fartyg och fartygsförband, Göta Lejon, Krönikebok, 1947-1959, serie D III, vol:1.

KrA ref nr 6:

Fartyg och fartygsförband, Gotland, Krönikebok, 1933-1956, serie D I, vol:1.

KrA ref nr 7:

Fartyg och fartygsförband, Oscar II, Skepps, sekond och utbildningsorder, 1946-1947, serie B I, vol:2.

KrA ref nr 8:

Fartyg och fartygsförband, Fylgia, Loggböcker, 1945-1946, serie D I, vol:30.

KrA ref nr 9:

Inkomna handbrev Helsingfors, 1946-1949, serie E II:6, vol:4.

KrA ref nr 10:

Fartyg och fartygsförband, Prins Carl, Loggböcker, 1945, serie D I, vol:11,12.

KrA ref nr 11:

Fartyg och fartygsförband, Odin, Skeppsorder, 1949, serie B, vol:1.

Tidskrifter,

Birke S, (2002), ”De vita skeppen – en svensk humanitär operation 1945”, i *Forum Navale nr 58*, Stockholm, Sjöhistoriska samfundet, sida 9-38.

Elfgrén B, (1974), ”Sjöstridskrafternas politiska roll”, i *Tidskrift i Sjöväsendet*, 137 årgången, 5 och 6 häftet, 1974.

Hägg C, (1988), ”Kanonbåtsdiplomati - ett begränsat utnyttjande av sjömakt”, i *Tidskrift i Sjöväsendet*, 151 årgången, 1 häftet, 1988.

Åselius G, (1998), ”Reflektioner kring den svenska kanonbåtsdiplomatis historia under 1900-talet”, i *Tidskrift i Sjöväsendet*, 161 årgången, 4 häftet, 1998.

Elektroniska källor:

Armémuseum, sökord: En flotta i exil, hämtad 2011-03-17 kl 19.23,

http://www.sfhm.se/templates/pages/ArmeSearchPage_69.aspx?epslanguage=EN&s=En%20flotta%20i%20exil&o=40.

Dictionary.com, sökord: Suasion, hämtad 2011-03-08 kl 23.32,

<http://dictionary.reference.com/browse/suasion>.

Encyclopedia-Britannica, sökord: gunboat diplomacy, hämtad 2011-02-09 kl 10.26,

<http://www.britannica.com/bps/dictionary?query=gunboat+diplomacy>.

Flottans Män, Lista över alla långresor inom svenska flottan mellan 1837-2005, hämtad 2011-03-18 kl 13.50, http://www.flottansman.se/Alvsnabben/alla_langresor.htm.

FN:s Havsrättskonvention, UNCLOS, www.un.org.

Nationalencyklopedin, sökord: kanonbåtsdiplomati, hämtad 2011-02-09 kl 10.28,

<http://www.ne.se.proxy.annalindhbiblioteket.se/lang/kanonb%C3%A5tsdiplomati#>.

Norstedts ord, sökord: suasion, hämtad 2011-03-09 kl 10.08,

<http://www.ord.se/oversattning/engelska/?s=suasion&l=ENGSVE>.

Regeringskansliets rättsdatabaser, sökord 1996:930, hämtad 2011-03-18 kl 13.45,

http://62.95.69.15/sfs/sfst_form2.html.

Vasamuseet, hämtad 2011-02-08 kl 11.40, <http://www.vasamuseet.se/>.

Bearbetningar

Bergström H, Swahn P, (1996), *MINSVEPARE*, Falkenberg, CB Marinlitteratur.

Borgenstam C, Insulander P, Åhlund B, (1993), *KRYSSARE Med svenska flottans kryssare under 75 år*, Falkenberg, CB Marinlitteratur.

Haglund M, Wallén G, (2009), ”30 år av kallt krig” i *KUSTFLOTTAN DE SVENSKA SJÖSTRIDSKRAFTERNA UNDER 1900-TALET*, Karlskrona, Kungliga Örlogsmannasällskapet.

Kock W, (1947), *RESA TILL RIO MED GOTLAND I VÄSTERLED*, Stockholm, NATUR OCH KULTUR.

Kung A, (1991), *BALTIKUM - en handbok om Estland, Lettland, Litauen*, Hudiksvall, Winbergs Förlag AB.

Bilaga 1, Förteckning över örlogsbesök genomförda 1945-1950.¹⁰³

1945

När: Juni-juli.
Vilka fartyg: Kustflottans lasarettsfartyg Prins Carl.
Besökt land/stad: Tyskland-Lübeck.
Anmärkningar: Fartyget var engagerad i den tidigare beskrivna humanitära insatsen med att hjälpa patienter från uppsamlingslägret Bergen-Belsen till Sverige.¹⁰⁴

När: I slutet av året.
Vilka fartyg: Kryssaren Fylgia.
Besökt land/stad: Portugal, Norge, Eire samt Belgien.
Anmärkningar: Långresa.¹⁰⁵

1946:

När: Januari-mars.
Vilka fartyg: Kryssaren Fylgia.
Besökt land/stad: Avseglade för en två månader lång resa runt de brittiska öarna för att besöka Portugal och Madeira.
Anmärkningar: Resan och besöken gjordes med Kungliga sjökrigskolans aspiranter som ett led i deras utbildning.¹⁰⁶

¹⁰³ För en utförligare uppräknning av besökta städer under långresor samt vinterexpeditioner se: Flottans Män, Lista över alla långresor inom svenska flottan mellan 1837-2005, hämtad 2011-03-18 kl 13.50, http://www.flottansman.se/Alvsnabben/alla_langresor.htm.

¹⁰⁴ KrA ref nr 10 samt Birke S, (2002), s. 9-38.

¹⁰⁵ Borgenstam C, Insulander P, Åhlund B, (1993), s. 209 samt KrA ref nr: 8.

¹⁰⁶ KrA ref nr 8.

- När: I slutet av april.
- Vilka fartyg: Kryssaren Fylgia tillsammans med jagarna Mjölner och Munin.
- Besökt land/stad: Genomförde en månadslång seglats, denna gång med strandhugg i Bergen, Dublin samt Antwerpen.
- Anmärkningar: Resan och besöken gjordes med Kungliga sjökrigskolans aspiranter som ett led i deras utbildning.¹⁰⁷
-
- När: I slutet på juli.
- Vilka fartyg: Pansarskeppet Oscar II.
- Besökt land/stad: Helsingör.
- Anmärkningar: Örlogsbesök.¹⁰⁸
-
- När: I augusti.
- Vilka fartyg: Pansarskeppen Sverige och Drottning Victoria.
- Besökt land/stad: Köpenhamn.
- Anmärkningar: Inga andra motiv än rent vänskapliga motiv har kunnat återfinnas till detta besök. Fartygen besöktes bland annat av den danska försvarsministern H Petersen.¹⁰⁹
-
- När: I oktober till mars.
- Vilka fartyg: Flygplankryssaren Gotland.
- Besökt land/stad: Västafrika, Sydamerika, Mexico, USA, Bermuda, Portugal.
- Anmärkningar: Den första egentliga långresan efter andra världskriget.¹¹⁰

¹⁰⁷ KrA ref nr 8.

¹⁰⁸ KrA ref nr 7.

¹⁰⁹ KrA ref nr 2: vol:21.

¹¹⁰ Borgenstam C, Insulander P, Åhlund B, (1993), s. 209 samt KrA ref nr: 6.

1947:

- När: I januari.
- Vilka fartyg: Pansarskeppet Oscar II.
- Besökt land/stad: Larvik, Norge.
- Anmärkningar: Örlogsbesök.¹¹¹
-
- När: I januari.
- Vilka fartyg: Pansarskeppet Oscar II.
- Besökt land/stad: Köpenhamn.
- Anmärkningar: För att där föra med sig stoftet av prins Gustaf Adolf som omkommit i en flygolycka på Kastrup.¹¹²
-
- När: Maj-juni.
- Vilka fartyg: Flygplanskryssaren Gotland samt Jagarna Mode och Munin.
- Besökt land/stad: Le Havre, Lyme Bay, Torquay, Glasgow, Oban.
- Anmärkningar: Kadetter och aspiranter embarkerade ombord för utbildning.¹¹³
-
- När: Juli-augusti.
- Vilka fartyg: Pansarskeppet Oscar II.
- Besökt land/stad: Larvik, Köpenhamn, Aarhus.
- Anmärkningar: Detta var fartygets sista ”långresa”.¹¹⁴

¹¹¹ KrA ref nr 7.

¹¹² I Haglund M, Wallén G, (2009), s. 133.

¹¹³ KrA ref nr 6.

¹¹⁴ Flottans Män, 1945-1946.

När: Under sommaren.
Vilka fartyg: 7 ubåtar från 2. och 3. Ubåtsdivisionerna bland andra Delfinen, Näcken, Neptun, Sjölejonet.
Besökt land/stad: Torshavn på Färöarna.
Anmärkningar: Färöarna hade icke förärats ett svenskt besök sedan 1940 vid den dramatiska hemtagningen av ”Italien jagarna”. Ubåtarna besökte troligen också Norge på vägen hem.¹¹⁵

När: I november till mars.
Vilka fartyg: Kryssaren Fylgia.
Besökt land/stad: England, Medelhavet, Västafrika samt Frankrike.
Anmärkningar: Långresa.¹¹⁶

1948:

När: Maj och juni.
Vilka fartyg: Kryssaren Fylgia samt jagarna Norrköping och Stockholm.
Besökt land/stad: Bland annat Bristol, Amsterdam 28/5 och Trondheim 2/6.
Anmärkningar: Fartygen tillhörde sjökrigsskolavdelningen. Vid besöket i i Amsterdam besöktes Fylgia av H.K.H. Prins Bernhard. Vidare lades en krans ned över i kriget stupade holländska patrioter. I Trondheim genomfördes kransnedläggning vid motståndsrörelsens monument.¹¹⁷

¹¹⁵ KrA ref nr 2: vol:22.

¹¹⁶ Borgenstam C, Insulander P, Åhlund B, (1993), s. 209 .

¹¹⁷ KrA ref nr 4.

När: Juli och augusti.
Vilka fartyg: Kryssaren Göta Lejon, ubåtsdepåfartyget Patricia samt 5 Ubåtar, Jagarna Öland, Visby och Kalmar, 6 Torpedbåtar samt minsveparen Sprängaren.
Besökt land/stad: Oslo.
Anmärkningar: Stort besök av Kustflottan där bland annat den norska tjänsteförrättande försvarsministern Statsrådet Gerhardsen och den norska Chefen för Marinen avlägger besök ombord.¹¹⁸

När: November till mars.
Vilka fartyg: Flygplanskryssaren Gotland.
Besökt land/stad: Via England tas fartyget runt Afrika och som sista anhalt stannar det till i Nederländerna.
Anmärkningar: Vinterexpedition.¹¹⁹

1949:

När: Juli.
Vilka fartyg: Kryssaren Tre Kronor samt jagarna Uppland, Öland och Visby,
Besökt land/stad: Portland England.
Anmärkningar: Relativt stort örlogsbesök där de moderna svenska fartygen väckte ett berättigat intresse.¹²⁰

¹¹⁸ KrA ref nr 2: vol 23 samt Borgenstam C, Insulander P, Åhlund B, (1993), s. 210.

¹¹⁹ KrA ref nr 6 samt Borgenstam C, Insulander P, Åhlund B, (1993), s. 209.

¹²⁰ KrA ref nr 3 samt Borgenstam C, Insulander P, Åhlund B, (1993), s. 210.

När: Maj till juli.
Vilka fartyg: Flygplanskryssaren Gotland tillsammans med Minsveparna Sandön, Örskär, Grönskär och Kullen.
Besökt land/stad: Besökte bland annat Belgien, Irland, Färöarna, Norge samt Danmark.
Anmärkningar: Fartygen bedrev utbildningsverksamhet och i Aarhus deltog kadetterna i det nordiska marinkadettmötet.¹²¹

När: November till mars.
Vilka fartyg: Flygplankryssaren Gotland.
Besökt land/stad: Portugal, Madeira, Trinidad, Jamaica, USA, Bermuda och Frankrike.
Anmärkningar: Vinterexpedition.¹²²

1950:

När: Maj till juni.
Vilka fartyg: Flygplankryssaren Gotland samt minsveparna Arholma, Bredskär, Bremön och Kullen.
Besökt land/stad: Belfast, Brest, Rotterdam, Horten.
Anmärkningar: Fartygen bedrev utbildningsverksamhet och i Horten deltog kadetterna i nordiska marinkadettmötet.¹²³

¹²¹ KrA ref nr 6.

¹²² KrA ref nr 6 samt Borgenstam C, Insulander P, Åhlund B, (1993), s 209.

¹²³ KrA ref nr 6.

- När: Juli.
- Vilka fartyg: Kryssaren Tre Kronor samt jagarna Uppland och Öland.
- Besökt land/stad: Torshavn.
- Anmärkningar: Överföra den svenska riksdagens gåva, 2500 böcker, till alltinget på Färöarna. Ombord på fartygen befanns Chefen för Kustflottan samt talmän från riksdagens bägge kamrar. Från den färöiska pressen kunde följande utläsas: ”Färöingarna tacka för den stora gåva som svenskarna givit oss [...] innebär ett erkännande av självständig färöisk kultur och av ett folk som är jämställt med de övriga nordiska nationerna”¹²⁴. Måste i sammanhanget nämna att det fanns en färöisk frihetsrörelse som kämpade för en frigörelse från Danmark.¹²⁵
- När: Augusti.
- Vilka fartyg: Kryssaren Tre Kronor, jagarna Uppland, Öland och Visby, ubåtsdepåfartyget Patricia, 7 ubåtar, ubåtsräddningsfartyget Belos, minsveparna Sökaren och Sveparen.
- Besökt land/stad: Köpenhamn.
- Anmärkningar: Besöket av kustflottan genomfördes veckan efter besöket i Torshavn, Färöarna. Tre Kronor besöktes och inspekterades av den svenske hedersamiralen kung Fredrik av Danmark.¹²⁶
- När: Vintern 50-51
- Vilka fartyg: Flygplanskryssaren Gotland
- Besökt land/stad: Casablanca, Neapel, Madeira och Rotterdam.
- Anmärkningar: Vinterexpedition med aspiranter ombord. ”På grund av det utrikespolitiska läget har det bekantgjorts att Kryssaren Gotland s

¹²⁴ KrA ref nr 1.

¹²⁵ Borgenstam C, Insulander P, Åhlund B, (1993), s. 210 samt Haglund M, (2009), s. 26. I Haglund M, Wallén G, (2009), s. 141 har detta besök felaktigt daterats till 1951.

¹²⁶ KrA ref nr 3 samt Borgenstam C, Insulander P, Åhlund B, (1993), s. 210.

långresa denna säsong kommer att inskränkas till sin geografiska utsträckning...”¹²⁷ Kan det vara spår av den säkerhetspolitiska oro som rådde vid denna tidpunkt?

¹²⁷ KrA ref nr 1.